

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rosana Tavčar

OKOLJSKA VZGOJA MLADIH
diplomsko delo

Ljubljana, 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rosana Tavčar

mentor: doc.dr. Matevž Tomšič

OKOLJSKA VZGOJA MLADIH
diplomsko delo

Ljubljana, 2005

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc.dr. Matevžu Tomšiču za strokovno pomoč in svetovanje, staršema, ki sta mi omogočila študij, možu Igorju za potrpežljivost in spodbudne besede in vsem ostalim, ki so me pri mojem delu podpirali.

KAZALO

UVOD	6
1 OKOLJSKA ALI EKOLOŠKA ETIKA?	8
2 ANTROPOCENTRIČNA IN EKOCENTRIČNA ETIKA	11
3 HANS JONAS (1903-1993)	13
4 POJMOVANJE POSAMEZNIKOVE ODGOVORNOSTI DO OKOLJA V SODOBNI ETIČNI MISLI	20
5 VREDNOTNE SPREMEMBE V SODOBNI DRUŽBI	24
6 OKOLJSKA VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE V OTROŠTVU IN MLADOSTI	27
6.1 Vzgoja	27
6.2 Okoljska vzgoja in izobraževanje	27
6.2.1 Otroštvo	29
6.2.2 Mladost	31
7 MEDNARODNI PROJEKT EKO ŠOLA	33
7.1 Namen projekta	34
7.2 Pomen Eko šol	34
7.3 Vključitev v projekt	35
7.4 EKO ŠOLA kot način življenja	36
7.5 Sedem korakov do Eko šole	37
7.6 Ohranjanje Eko zastave	39
8 PROJEKT EKO ŠOLA NA OSNOVNI ŠOLI TRŽIČ	41
8.1 Sodelovanje na šoli	41
8.2 Letni delovni načrt	42
8.3 Šolska kronika	45
8.4 Publikacije (izbor le-te)	48
8.5 Aktivnosti na šoli za ohranitev Eko zastave	50
8.6 Eko znak šole	50
8.7. Financiranje projekta	51

8.8. Kako naprej?	51
9 POMEN EKOLOŠKO-IZOBRAŽEVALNIH AKTIVNOSTI ZA KREPITEV AKTIVNEGA DRŽAVLJANSTVA IN SOCIALNEGA KAPITALA	52
10 O HIPOTEZAH (INTERPRETACIJA)	55
ZAKLJUČEK	58
LITERATURA	
PRILOGE	
Priloga A: Celoten spisek kriterijev za leto 2003/2004	
Priloga B: Eko listina	
Priloga C: Publikacija o svečani seji Eko sveta	
Priloga D: Eko znak Osnovne šole Tržič	

UVOD

Vprašanje odnosa med naravo in človekom je aktualno odkar človek obstaja. Preživetje, ki je pri obeh osnovnega pomena, je med njima vzpostavilo poseben odnos. Človek jo izkorišča za svoje preživetje, medtem, ko mu narava lahko odgovarja le na sebi lasten način. Odnos do narave se v današnjih diskusijah vse bolj dotika vprašanj o tem, kako daleč bomo še lahko šli pri izkoriščanju našega okolja in prostora v katerem živimo, vse bolj pa se izpostavlja tudi vprašanje o ohranjanju okolja in odnosa, okoljske etike, povečuje se zanimanje za ekologijo, kar je tendenca spreminjanja vrednot ljudi v moderni družbi. Občutek vsemogočnosti človeka nad naravo, kar je posledica razvoja tehnologije in industrije, se kaže tudi v podatkih, ki nam jih ponujajo različni mediji. Ozonska luknja, ogrevanje zemlje, morij, tanjšanje ledenih ploskev na obeh polih,... Vse to kaže na to, da je naš planet bolan. V današnjem času je zato polemika o tem, kaj storiti, da bi se izognili vsesplošnemu uničenju okolja, še bolj aktualna in nujna. Zavedati se moramo, da je narava del nas in da brez nje ne moremo obstajati, zato se vse več govori o t.i. trajnostnem razvoju. Človek mora danes delovati na način, ki ne bo ogrožal okolja za prihodnje generacije, kar pomeni, da bodo tudi naši potomci imeli vsaj enake pogoje za življenje, kot jih imamo mi. Vse bolj je tudi jasno, da okoljsko izobraževanje zaseda pomembno mesto pri odgovornem odnosu do narave. Z njim se skuša dejavno spreminjati vedenjske vzorce, kulturo obnašanja in ravnanja z naravo. Ta težnja je zajeta v dokumentu Agenda 21, ki je svetovna strategija trajnostnega razvoja.

Cilj naloge je prikazati, izvor naše odgovornosti do narave – okoljske etike. Cilj naloge je poudariti, da je vprašanje odgovornosti in odnosa do narave v današnjem času še posebej aktualno. V nalogi želim osvetliti, na kakšne načine se to vprašanje in ta odnos vključujeta v sekundarni socializaciji. V nalogi se bom osredotočila na to, kako v Sloveniji poteka okolje-varstveno izobraževanje mladih v okviru mednarodnega projekta Eko šola in ga tudi predstavila. Svoj pogled bom usmerila na to, kako in kje v Sloveniji poteka projekt »Eko šola kot način življenja«. Posvetila se bom eni izmed osnovnih šol.

Hipotezi, ki sem jih na podlagi lastne presoje in obravnavanja podobnih tematik postavila, sta:

★ *Okoljska vzgoja, to je odgovorni odnos do narave, se začne že v otroštvu in mladosti.*

★ *Uspešen način okoljske vzgoje predstavlja vključevanje šol v projekt Eko šola kot način življenja.*

Metodologija dela pri diplomski nalogi je sestavljena tako, da bom najprej naredila kratek pregled obstoječe literature, ki se na različne načine ukvarja z vprašanjem odgovornega odnosa človeka do narave. Tu se bom predvsem naslonila na filozofa Hansa Jonasa in njegovo okoljsko etiko. Predstavila bom nekaj raziskav in pogledov na temo odgovornega odnosa do narave, v povezavi z otroštvom in mladostjo, nato se bom osredotočila na projekt Eko šol, kasneje na študijo primera ene izmed Eko šol, ki sodeluje pri tem projektu že od njegovega začetka (Osnovna šola Tržič).

V začetku same naloge je predstavljen uvod v obravnavano temo, sledi kratka predstavitev okoljske etike, posvetila se bom tudi vprašanju, kako in zakaj smo odgovorni za to, kar delamo z Zemljo. Vprašanje o tem kako se vprašanje spodbujanja in učenja odgovornega odnosa do narave uresničuje v vrtcih in šolah je naslednje, ki je obravnavano, sledi študija primera projekta Eko šola kot način življenja, čisto na koncu sta interpretacija analize in zaključek.

1 OKOLJSKA ALI EKOLOŠKA ETIKA?

V začetku se mi zdi smiselno pogledati kaj nam pojem okoljska oziroma ekološka etika sploh predstavlja.

Ernest Haeckel je ekologijo v drugi polovici 19. stoletju označil kot znanost, »ki proučuje razmerja med živimi organizmi ter njihovim biotičnim in nebiotičnim okoljem« (Kirn, 1992:41). V to znanost vključi tudi človeka. S tem razširi pojem ekologije in pokaže, da lahko biološka znanost, kot je ekologija, vključuje tudi družbeno in humano ekologijo. Kljub temu ostane ekologija omejena na naravoslovno biološko področje. Humana ekologija je pogosto obravnavala ekonomske, politične sisteme, kulturo in tehnologijo, ne glede na njeno ekološko funkcijo in njene učinke. Tak pristop se pričakuje bolj pri temeljnih družbenih vedah, ne pa pri ekologiji kot humani in družbeni vedi. V tistem času George P. Marsh, fizični geograf v svojem delu *Man and Nature : Physical Geography as modified by human action* iz leta 1864, govori o tem, da je ekologija »celostna znanost o razmerjih organizmov z njihovim obdajajočim zunanjim svetom«. S tem je pokazal, da je tudi človek le eden izmed predmetov ekološke znanosti, prav tako pa so del te tudi njegova razmerja do t.i. »zunanjega sveta«. Ker po njegovem človek vpliva na naravo na sebi lasten način in s sebi lastnimi posrednimi in neposrednimi sredstvi, kot so zavest, znanje, vrednote, pravne norme, itd, govorimo o problematiki, ki ne sodi v ekološko temveč v okolje-varstveno problematiko. Zato bi morali govoriti o okolju, okoljski etiki, okoljski ekonomiji, okoljskem pravu in ne ekološki etiki, ekološki ekonomiji, ekološkem pravu itd. Ekološkost pojma namreč zožuje ekološko znanost na naravoslovje oziroma na biologijo. S tega vidika pa se potem ne vidi, da je človek postal najmogočnejši ekološki dejavnik na našem planetu, če nanj gledamo kot na specifičen organizem (glej Kirn, 1992: 41-42).

Poleg vprašanja o okolju in ekologiji, bi rada izpostavila še enega: »Kaj nam danes predstavlja naravo?«. Ali je to okolje ali je to narava kot biološki pomen? Etimološko beseda »natura« pomeni »tisto, kar se bo rodilo«, kar pomeni, da lahko hkrati pomeni tudi tisto, kar bi se utegnilo ne roditi (glej Greisch, 1998: 403). Andrej Kirn govori o okolju kot o pojmu, ki vse bolj izpodriva in nadomešča pojem narave. S tem

se pokaže ne le v terminologiji, temveč tudi v razumevanju praktične in strukturno-genetične povezanosti z naravo. Iz sodobnega pojma okolja so vsebine, ki jih predstavljajo starogrški »physis« in latinski »natura« in pomenijo rojevanje, nastajanje, samoporajanje, izginile. Okolje je namreč prekrilo in zadušilo naravo (glej Kirn, 1992:42-43). Frančišek Asiški je to, kar danes imenujemo narava, poimenoval stvarstvo, t.j. delo Boga Stvarnika, ki nam je stvarstvo zaupal. To ne pomeni, da je človek potemtakem njen absolutni vladar in da jo lahko popolnoma izropa in se je sme brez pomislekov polastiti. S svojim namestništvom Boga na Zemlji, smo zanjo odgovorni, njej »smemo gospodovati na način, kot to dela Bog, ki zanjo skrbi, jo neguje, ohranja in ji daje življenje« (Bahčič, 1998: 42). S svojim odnosom do narave je 1978. leta postal krščanski zavetnik ekologije, okolja in njenih gojiteljev.

Danes, ko nam narava predstavlja v veliki meri prostor, kamor pobegnemo iz tehniciranega vsakdanjega okolja, bi si bilo potrebno še prav posebej zastaviti vprašanje, do katere mere jo bomo upoštevali le kot sredstvo in jo izkoriščali kot material in bogastvo virov, pomembnih za naše delovanje in ji ne vračali hvaležnosti s tem, da bi zanjo poskrbeli in jo ohranili za prihodnje generacije. Narava ni neuničljiva, kot smo si to dolgo časa predstavljali in v tem kontekstu tudi z njo delali. Tu govorim o naravi kot o zelo širokem pojmu. Vsak dan jo namreč uničujemo, pa čeprav nam male stvari ne pomenijo veliko. Izpušni plini, odpadki, hrup, in umetna svetloba, niso tako nedolžni kot se nam zdi, oziroma se je zdelo ljudem, ki so živeli pred nekaj stoletji. Ob izumu elektrike, avtomobila, na začetku industrijske dob, ni nihče razmišljal o posledicah le-teh izumov, temveč so vsi videli in iskali potencial v še večjih izzivih in uspehih, napredku, ki je prinašal boljše in lažje življenje.

Naravo spreminjamo v okolje, ki bo nam najbolj všeč, hkrati pa vse bolj bežimo v oddaljene kraje, kjer je še moč zaznati pristno, neokrnjeno naravo in uživamo v njenem svežem zraku, svobodi, tišini ki jo lahko ponudi. Vse to v nas kaže nagon in željo po prvinskosti, ki jo hkrati vse bolj pomikamo nazaj v kletko, iz katere nas bo lahko samo še opazovala. Že od vsega začetka nam je narava vzbujala strah, ker je bila tako nepredvidljiva. Le zakaj imamo toliko mitov, in bogov, ki nam skušajo, na nam lasten način, osmisлити dejanja narave? Poleg strahu je potrebno omeniti še nekatere druge motive, ki so prispevali k večjemu opazovanju in vedno večji želji po spoznavanju narave. Drug tak motiv je vsekakor radovednost, ki je človeka pripeljala

do te mere, da: »...nenehno preizkuša in potiska meje zdravega, znosnega, življenju prijaznega...«(Anko, 1998:26) okolja. Tudi koristi in koristoljubja ne smemo pozabiti, saj smo naravo: »...vselej raziskovali predvsem z mislijo na to, kako bi jo izkoristili, in ne, kako bi ji pomagali.«. (ibid.) Vsi ti motivi so tisti, ki so nas privedli do tega, da smo začeli naravo tlačiti v kalupe, jo skušali racionalizirati, ji odvzeti misterioznost, jo čimbolj izkoristiti. S tem, ko smo ji to *skušali*, in to besedo močno poudarjam, odvzeti, nam ona odgovarja nazaj s tipično človeško in na splošno zanesljivo reakcijo – obrambo svoje biti oziroma ne-biti z naravnimi katastrofami, vremenskimi spremembami, zvišanjem povprečne letne temperature, taljenjem ledu,...

Hans Jonas nam je s svojo filozofijo to hotel pokazati, s tem pa tudi povedati, da nas bo naš izum – t.j. tehnologija in s tem tudi industrija, privedel do katastrofalnih posledic, katerih končni rezultat bo propad naše lastne biti. S tem je izpostavil vprašanje, kje se skriva naša odgovornost in kdaj, če sploh kdaj, bo človeštvo dojelo, da brez okolja ne moremo biti, tako kot tudi ne moremo ne-biti brez te biti.

2 ANTROPOCENTRIČNA IN EKOCENTRIČNA ETIKA

Da bi lahko govorili o okoljski etiki, Hans Jonas želi spregovoriti o tem, da bi bilo potrebno pojmovanje etike prenesti iz antropocentričnosti v ekocentrično področje, kar pomeni, da bi »odgovornost do narave morala stopiti v center etičnega odra in dogajanja« (glej Sewitz, 1997).

Razvojna stopnja, v kakršni smo danes, nam jasno nalaga, da se je treba izreči v smislu etične omejitve boja za obstanek. Ne le boja med človekovo akcijo, temveč tudi boja za obstanek v naravi sami. Vanjo smo zelo dolgo posegali brez občutka odgovornosti in čuta za to, da nam narava lahko da le določeno količino virov in da je tudi ona »lonec, ki ima dno in je posoda, ki lahko postane prazna«. Ni namreč sredstvo neskončnih virov. Tako kot se mora človeško telo in katerokoli živo bitje obnavljati, tako se mora tudi narava, okolje obnavljati, si nabrati novih moči.

Moderna tehnologija je spremenila odnos do narave, ki je s tehnologijo postala stroj. Za človeka ni več stvari onkraj. Narava sama po sebi ne predstavlja več konca, temveč je človek tisti, ki definira konec sebe in lastnega horizonta. Konec koncev človek postane svoj lastni izdelek, ki je oblikovan glede na načrte, ki jih predloži biotehnologija. Vse bolj je viden vpliv razvoja genetike, ki mnogim predstavlja strah pred industrializacijo človeka, ki je bil mnogo let simbol čudežnega nastanka, danes pa ga vse bolj potiskamo v kalupe in modele, da bi bil tudi sam demistificiran.

Glede na to, da so za človeka bistvena štiri razmerja, to so odnos do sebe, do drugih, do narave in do boga, bi bilo potrebno izoblikovati tudi kvalitativni odnos do vseh teh razmerij, vendar je narava običajno izločena, oziroma ima majhno vlogo in pomembnost pri izoblikovanju odnosa do nje. Ne govorim o ljudstvih, kot so na primer Aborigini ali Indijanci in mogoče je primerno omeniti tudi Eskime in Maore, ki so že tisočletja povezana z naravo v tolikšni meri, da brez nje ne morejo funkcionirati in biti, temveč govorim o družbah, katerih življenje in življenjski stil je zavezan tehnologiji, izkoriščanju, egoizmu in antropocentrizmu.

Etični centrizem ima dva izvora in sicer v grški kulturi, kjer Aristotel govori o naravi kot o pojmu, ki je »vse ustvarila za ljudi..., dala je vsem ljudem v posest plodove in živali.« (glej Politika, 1960:16,21) in v židovsko-krščanski miselnosti, kjer je narava ustvarjena za dobrobit in je dana v uporabo človeku. Če se povzame sama miselnost, potem bi lahko rekli, da se je z monoteizmom: »začel proces človekovega odtujevanja od vseh ostalih živih bitij« (glej Kirn, 1992:6).

Tomaž Akvinski je glede na to, da nobena izmed desetih zapovedi ne govori o razmerjih med naravo in človekom, logično zaključil, da nam Bog ne bo sodil po tem, kako smo postopali z živalmi. Tako v Stari kot v Novi zavezi ni zaslediti, da bi se Bog izjasnil, da smo do narave odgovorni. Je pa videti, da si jo podredimo tako, kot si jo je podredil tudi Bog. Človek namreč služi njemu, narava pa služi obema, njemu – Bogu in nam - ljudem. (glej Kirn, 1992: 6-7) Na vprašanje o odnosu do narave je dal že v 12. stoletju svoj odgovor tudi Frančišek Asiški s svojim vedenjskim modelom v odnosu do vsega ustvarjenega. Njegov model je zajemal pripravljenost in voljo nikomur škodovati. Temeljil je na argumentu, da je vse, kar je Bog ustvaril, tvoje sorodstvo, tvoj brat in tvoja sestra. Iz tega za Frančiška sledi, da so tudi Zemlja, okolje, živali in vse kar nas obkroža, z nami v sorodstvu in da je vsaka stvar odsev nečesa. Stvari morajo tako ohraniti simbolično vrednost in jih ne moremo spraviti samo na raven uporabe. Po Frančišku smo dolžni poiskati »način življenja, v katerem je manj zapravljanja, ropanja in izkoriščanja okolja in stvarstva.« (glej Bahčič, 1998: 43)

V nadaljevanju bi rada predstavila filozofa, ki je v svetu zaslovel s svojo knjigo »Princip odgovornosti«, hkrati pa so ga za svojega idejnega vodjo okoljske etike, povzemale mnoge okoljevarstvene organizacije.

3 HANS JONAS (1903-1993)

Rodil se je leta 1903 v Moenchengladbachu v Nemčiji. Filozofijo je študiral v Freiburgu, Berlinu in Marburgu, kjer so bili njegovi predavatelji Husserl, Heidegger in Bultmann, če izpostavim le nekatere izmed njih. Leta 1928 z delom »Pojem gnoze« promovira pri Heideggeru in Bultmannu. Kasneje, leta 1933, je prisiljen emigrirati v Anglijo zaradi svojega judovskega porekla. Dve leti kasneje emigrira v Palestino, nato gre v Kanado (1949) in leta 1955 pride v ZDA, kjer v New Yorku dela kot profesor na New School for Social Research. Umrli je 5. februarja 1993.

Na njegovo delo so vplivali tako njegova emigracija iz takratne nacistične Nemčije, (njegova mati umrla v koncentracijskem taborišču Auschwitz), kot tudi to, da se je sam kot vojak boril v 2. sv. vojni in Izraelu. Vse to je vplivalo na njegov pogled in orientacijo glede človečnosti. Njegovo najpomembnejše delo je »Princip odgovornosti«, v katerem skuša postaviti temelje za »etiko tehnološke dobe« (glej: Sewitz, 1997). V Nemčiji je predvsem poznan po svojem delu v zvezi z gnozo, medtem ko je v ZDA poznan po svojih kasnejših spisih o filozofiji, filozofiji biologije in medicine, v katerih analizira etične probleme modernega znanstveno-tehničnega sveta, tehnološkega uma in človečnosti (glej: Jonas, 1990: 327).

Imel je globok vpliv na *gibanje zelenih* v Nemčiji.

Vprašanje, ki si ga lahko vedno znova zastavimo je, zakaj bi se mi obremenjevali s tem, kaj se bo dogajalo v daljni prihodnosti človeštva in planeta? Na to vprašanje Jonas odgovori, da je skrb za prihodnje rodove dolžnost skupnih človeških dejanj v času tehnološke civilizacije, ki je postala premočna, če že ne v svojem konstruktivnem, pa vsaj v destruktivnem smislu. Pogoj za obstanek je ravno skrb za prihodnost in naravo, kajti živimo v situaciji, ki bo za seboj pripeljala ponovno Apokalipso, če ne bomo pravočasno izpregli našega paradnega konja, tehnologije. Nevarnost je namreč v tem, da je človeštvo v svojih izumih in izkoriščanju narave preveč uspešno (glej Sewitz, 1997).

Jonas razume temeljne poteze tradicionalne etike tako, da je etično relevanten samo neposreden odnos človeka do človeka, da sta človekovo bistvo in njegovo temeljno

stanje konstantna, da ima etika opraviti samo s tistim, kar je prostorsko in časovno v bližini dejanj (kar pomeni etiko bližnje sfere) in da je pravi naslovljenec tradicionalne etike posamezni individuum (glej Ošlaj, 1995:59).

V delu »*Princip odgovornosti*«, ki je revolucionarno predvsem v smislu, da predstavlja najbolj radikalen poseg v tradicionalno pojmovanje etike z vidika daljnosežnosti, govori o tem, da je tradicionalna etika po Jonasovem mnenju omejena v dveh smislih; prvič je omejena zgolj na neposredno delovanje, se pravi da *je ne zanimajo daljnosežne posledice*, ki jih lahko ima neko dejanje in drugič, da *je omejena le na razmerje človek – človek* in je razmerje človek - narava ne zanima.

Etiko bližnje sfere hoče prenoviti v etiko prihodnosti ali kot jo on imenuje v »*Zukunftsethik*«, ki bo skrbela za prihodnost in bo delovala na način, ki bo zavaroval prihodnost pred posledicami našega zdajšnjega delovanja. Pomembni nismo namreč samo mi in naše življenje, temveč je treba vse bolj misliti na naše potomce, da jim omogočimo tako kakovostno življenje in življenjsko okolje, kot ga imamo danes sami. Še bolj pa bi se morali truditi za izboljšanje tega okolja, do katerega je najprej potrebno razviti neko posebno razmerje in odnos, ki bosta zagotavljala odgovornost in s tem tudi odgovorna dejanja.

Ob primerjavi Jonasovega načela odgovornosti in Blochovega načela upanja, ki predstavlja optimistično utopijo prihodnosti, ki nam bo omogočila mnogo lepega in neskončne možnosti, vidimo, da je Jonasova »odgovornost« odговор Blochovemu »upanju«. Bloch govori o »neprizanesljivem optimizmu«, ki je optimizem brez občutka odgovornosti in ne nosi v sebi strahu pred jutrišnjim dnem in posledicami naših dejanj v tem našem optimizmu. Jonas se raje zavzame za *etiko skromnosti* in s tem zavrača etiko utopizma, ki je po njegovem mnenju »naivna etika«, kajti, potrebno si je predstavljati katastrofe, do katerih lahko naša dejanja privedejo. Strah je tisti, ki povzroči občutek odgovornosti (glej Greisch, 1998: 405). Kot lahko sami ugotovimo, nas je ponavadi strah za stvari, katere imamo radi in nam ni vseeno, kaj se z njimi dogaja. Tako bi morali gledati tudi na naravo. To nas privede do tega, da je potrebna moralna filozofija, če hočemo govoriti o etiki, ki bo pod svoje okrilje sprejela tudi odnos do narave.

Etika skromnosti zagovarja stališče, »da se spleča (potruditi) za človeka kakršen je, in ne kakršen naj bi bil glede na neko idealno predstavo...«(Jonas, Prinzip Verantwortung, str.381 v Ošljaj, 1995). Strah pred propadom človeštva je vse bolj prisoten, zato ne gre več zgolj za to, kako se približati svoji lastni popolnosti, temveč za to, da bi se človek ohranil takšen kakršen je tukaj in danes da bi sploh bil in ne bi izginil. Ni več pomembno ali bo popoln ali ne, pomembno bo le da bo. Tu gre namreč za kolektivno skrb, odgovornost, ki je usmerjena v prihodnost človeka in narave ter njunega razmerja, ki ga narekuje današnja situacija. Prioritete ne predstavlja več idealnost. Na njeno mesto stopi preprečevanje konca, kamor nas je pripeljalo trenutno krizno stanje. Naš mačehovski odnos do narave nas bo pripeljal do gotovega konca, če se ne bomo zbrali in tega oziroma boljše GA skušali pravočasno preprečiti. Način, s katerim to lahko storimo, pa je zopet problematika, o kateri je potrebno spregovoriti.

Tradicionalna etika je zato v današnjem času premalo, da bi poskušala najti rešitev za preprečevanje konca, saj je antropocentrična in ni ekocentrična. Tu ji Jonas nalaga, da v svoj prostor sprejme tudi odnos človek – narava. Zaradi kriznega stanja postaja namreč tudi narava del etike (glej Ošljaj, 1995: 59-60).

Jonas je v *polemičnem odnosu s Kantovo etiko*, kar pa ne pomeni, da bi bil njegov nasprotnik. Za Jonasa bi lahko rekli, da je bolj njegov sobesednik. Jonas pravi, da je treba izoblikovati nov kategorični imperativ, ki bo prilagojen novemu tipu človeškega delovanja in novim dejavnikom, ki jih človeško delovanje obsega.

Kantov kategorični imperativ:

»ti lahko, kajti ti moraš«;

(»Du kannst, denn Du sollst«)

Jonasov kategorični imperativ:

»ti moraš, kajti ti počneš, kajti ti lahko«;

(»Du sollst, denn Du tust, denn Du kannst«)

Jonas vidi v Kantovem imperativu trojno pomanjkljivost:

1. utemeljuje etiko vzajemnosti bolj kot pa asimetrično etiko odgovornosti,
2. njegov imperativ ustreza etiki sočasnosti in
3. prednost daje logično-racionalni usklajenosti svoje formulacije. (glej Greisch, 1998: 404)

Kantovo pojmovanje kategoričnega imperativa je formalno, medtem ko Jonasov kategorični imperativ vsebuje pomembno razliko. Ta je, da se Jonas zavzema za *določitev vsebine* kategoričnega imperativa, ki vključuje eksistenco človeštva in časovni horizont možne prihodnosti, hkrati pa nima svojega temelja v samoodločitvi volje. Jonas priznava Kantovo nujnost kategoričnega in ne le hipotetičnega imperativa, vendar pa se Kantov *jaz*, nasproti Jonasovemu, izkazuje kot moralno bitje samo v primeru, če je njegova volja določena izključno s samo formo zakona.

Če se stavek Jonasovega kategoričnega imperativa dopolni, potem bi se lahko glasil tako: »Ti moraš odgovarjati (obvarovati), kajti to, kar počneš, uničuje predpostavke tvoje eksistence, to pa počneš zato, ker si tega zmožen, ker to lahko, ker imaš moč.« (Ošlaj, 1995:61).

Toda, od kje nam ta moč, da lahko počnemo? Odgovor najdemo pri Francisu Baconu, ki najbolj določno formulira misel v modernem smislu, da je znanje moč. Pod pojmom moči si je predstavljal moč nad snovjo, nad naravo. Z znanjem o naravi pa je prišla tudi moč nad njo. O tem sem govorila že pri grški in krščanski miselnosti, kjer je človek prav tako postavljen v center, tu pa mu v 17.stol. dajo še dodatno moč, ki je moč ter možnost učenja in pridobivanja znanja za še boljše in učinkovitejše podrejanje narave. V tistem času se ni nihče vprašal, kakšne posledice bi to znanje in izkoriščanje lahko imelo za samo človeštvo v prihodnosti.

Jonas spregovori tudi o tem, da je treba na plan privleči t.i. »staromodne« vrednote, kot so sramežljivost oziroma sramota, dobrotelost in sočutje, strah kot izraz naše odgovornosti, potrpežljivost in zmernost. To so vse vrednote, ki v današnjem času nimajo več svoje pozitivne veljave in v veliki meri predstavljajo šibkost posamezne osebe, ki jih premore. Vse več se doseže ravno z vrednotami, ki so nasprotne le-tem. Če to pogledamo od blizu, se pravi, da smo iskreni do samega sebe, potem uvidimo, da so te vrednote izrednega pomena za kvalitetno življenje. Je pa res, da je

posamezniku omogočena svobodna volja, o kateri govori tudi Sveto pismo. Toda, kam nas lahko ta svoboda odločanja brez odgovornosti pripelje? Svoboda, ki jo vsi dajemo v ospredje, nas danes vse bolj poriva v kletko, iz katere se ne bomo morali rešiti, tako kot se miš ne more sama rešiti iz mišnice. Sami sebe zapiramo v okvire. Tu se pokaže pomembnost Jonasove odgovornosti. Namreč: zaradi svoje antropocentričnosti nismo gledali okoli sebe in tako naša narava, ki smo jo tako s pridom izkoriščali, ne da bi ji vračali, počasi a vztrajno pripravlja katastrofalen udarec nazaj. Na nek način bo ta napad samomorilski, vendar bo človek le tako dojel, in nekateri se tega že zavedajo, da nismo samo mi pomembni za naš lastni obstanek. Narava je namreč prva in edina, ki nam naš obstoj sploh omogoča. To ni tehnologija, to nismo mi, temveč je narava tista, ki nam omogoča da sploh lahko smo. Tako je etika pri Jonasu izrecno zastavljena kot posredovanje med naravo in človekovo svobodo. Da pa bi lahko posredovala, mora etika postati del narave, narava pa del etike. Etika pa je lahko del narave le toliko, kolikor je izpeljana iz biti.

Jonas želi bit formulirati z etičnimi besedami. O biti se tako izrazi v svoji temeljni tezi, ki se glasi: »Bit, kot se sama izpričuje, ne naznanja samo tega, kar je, temveč tudi to, kar smo ji dolžni. Tudi etika ima ontološki temelj. Ta temelj je večplasten: bliže nam je najprej položen v bit človeka, in najprej v temelj biti sploh« (Ošlaj, 1995:63).

Jonas v svojem razmišljanju o biti povzema svoje vodilne smernice iz filozofije biologije, ki je objavljena v *Organismus und Freiheit*. Ta filozofija narave nam prinaša dokaz, da so v naravi resnično prisotni smotri ali drugače, da pojem smotra ni samo subjektiven, temveč da obsega tudi objektivno stran. Pri njem gre pot od subjektivnih temeljev k objektivnim temeljem vrednot in obveznosti preko filozofije narave.

Odgovornost je lastnost, ki je lastna le človeku. Iz dejstva, da ima človek odgovornost, Jonas neposredno sklepa na kategorični imperativ odgovornosti. Transcendentalna utemeljitev kategoričnega imperativa, ki jo ponuja Kant, je tu zamenjana z ontološko in ontologično utemeljitvijo, ki ima svoj temelj v posebno struktuiranem pojmu biti (glej Ošlaj, 1995:63). To sklepanje ni zadostno, kajti potem je človek tudi edino bitje, ki je sposobno brutalno ubijati in, ki lahko ubija. Živali ubijajo zaradi preživetja in naravne selekcije, človek pa bi potemtakem lahko ubijal kar tako.

Tu se kaže, da je zelo težko logično izpeljati odgovornost kot ontološko dejstvo samoevidence.

Lažje je pokazati *zmožnost za odgovornost*, da v sebi nosimo potencial za odgovornost. Kant govori o svobodi za, Jonas pa govori o tem, da ima človek ontološko sposobnost, med alternativnimi dejanji izbrati z vednostjo in voljo. Odgovornost je tako komplementarna svobodi. Takoj, ko ima človek svobodo izbrati, je tudi odgovoren za svojo izbiro. Pojavi se vprašanje, razlikovanja pojma odgovornosti na »*odgovornost za nekaj*« in »*odgovornost pred nečim*«.

Instanco lahko predstavlja *vest*, če govorimo o odgovornosti določeni zavezujoči instanci, ki smo ji dolžni polagati račune. To nas lahko privede v slepo ulico, saj ne znamo določiti, kje in kakšne kriterije ima *vest*.

V okrožnici papeža Janeza Pavla II., imenovani »Sijaj resnice« papež med drugim govori tudi o zmotni vesti. Natančneje govori o tem, da *vest* ni prosta sleherne zmote in se neredko moti zaradi nepremagljive nevednosti, vendar pri tem ne izgubi dostojanstva, česar pa ni mogoče reči takrat, kadar se človek premalo zmeni za iskanje resničnega in dobrega.

Vsak človek na drugačen način upošteva svoje notranje občutke krivde oziroma vesti, zato Jonas pravi, da je potrebno upoštevati *odgovornost za nekaj*. To nekaj, so naše odločitve in naša dejanja, za katere smo se svobodno odločili. Če se odločamo za nekaj, za kar bomo kasneje odgovarjali, potem nam mora ta odgovornost predstavljati neko vrednoto. Tako postane tudi bit vrednostna bit, preko nje pa lahko postanemo odgovorni tudi »*pred nečim*«, kajti, če je bit vrednostna, potem sem nečemu odgovoren. Brez vrednosti stvari, da je vredna, ne morem biti odgovoren. Bit je namreč tista, ki name naslavlja ukaz in ni šele osebna volja tista, ki name naslavlja ukaz, kakor govori Kant.

Jonas pravi: »Mi vsi smo vsemu vrednemu zadolženi že z našo percepcijo, tj. kot kontemplativni subjekti.« (Jonas, Zur ontologischen Grundlegung, str. 132 v Ošljaj, 1995) Tako je človek odgovoren, še preden dejavno poseže v bivajoče, odgovoren je že s tem, da je. Tako dobi tudi organizem vrednostno konotacijo in tako

postanem jaz, kot človek, odgovoren tudi do organizma (glej Ošljaj, 1995:64). Pri njem je potrebno omeniti še eno zelo pomembno dejstvo. Zanj je že veliko, če priznamo, da narava predstavlja in je predmet odgovornosti, in potem ni potrebno več zahtevati, medtem ko pri avtorju »Naravne pogodbe«, Michela Serresa, to ni dovolj. Za Serresa postane narava resnični nosilec pravice do občudovanja, vzajemnosti, zamaknjene zrenja in spoštovanja. Te pravice bolj izhajajo iz etičnega vidika, kot pa iz pravnega pomena, v pravem pomenu besede. Te pravice so bolj izraz zunanje odgovornosti, vendar pa resnično nimajo zakonske veljave (glej Greisch, 1998:401,411).

4 POJMOVANJE POSAMEZNIKOVE ODGOVORNOSTI DO OKOLJA V SODOBNI ETIČNI MISLI

Pri razmišljanju o posameznikovi odgovornosti do okolja v sodobni etični misli se bom osredotočila na tri avtorje, ki se te teme lotevajo z različnih vidikov. Ulrich Beck govori o tveganju pri odgovornosti, Emmanuel Levinas govori o novi etiki odgovornosti Zygmunt Bauman, pa predstavi nov pogled na etiko s personalizirano naravo odgovornosti. Beck se ukvarja z vprašanjem nosilca odgovornosti za tveganja, ki jih prinaša čas modernizacije, Levinas s svojo etiko dokončno izstopa iz egocentrizma in odpira s svojim iskanjem sledov Neskončnosti v odnosu do drugega, misel o odgovornosti za drugega. To odgovornost lahko vidimo tudi v tem, da lahko odgovarjamo na klic sočloveka po pomoči, z odgovornim odnosom za naravo in s tem za drugega odgovarjamo z vsem, kar delamo. Bauman pa se ustavi pri osebni moralnosti in osebni odgovornosti za odločitve, ki jih človek sprejema.

Ulrich Beck v svojih tekstih opozarja na mnoga nova tveganja, ki so posledica modernizacijskega procesa. Ta so namreč nevidna za človekove zaznavne možnosti. Zaradi vseh nevidnih in neizmerljivih tveganj se moramo slej ko prej vprašati, na kakšen način si želimo živeti, kaj je tisto, kar hočemo ohraniti. Tako kot Jonas, tudi Beck govori o tem, da se bodo posledice sedanjih dejanj odražale na naših potomcih, kar pa izzove nove smernice in polemike na področju etike, filozofije, kulture, politike,...

Pri Becku se pojavi vprašanje »glavnega krivca«, ko skuša ugotoviti, kdo je tisti, ki je za vse odgovoren. Za tak odgovor je potrebno iti zelo globoko. Kljub temu pa ne moremo iti mimo dejstva, da je za vse te in mnoge druge težave kriva industrializacija, pri kateri človek velikokrat popusti, ko pride do vprašanja v zvezi z njihovo ekološko neoporečnostjo. Za reševanje takih težav bo potrebno poiskati politične rešitve in odgovore. Ironično je, da tovrstna politika nima enakovredne pozornosti in veljave na vseh področjih po svetu. Tako smo že kar nekaj časa priča preseljevanju »umazane« industrije na območja, kjer imajo bolj ohlapne pravilnike, da ne omenjamo zakonodaj, ki jih na določenih območjih oziroma državah sploh nimajo ali pa so le omenjena kot nujno zlo.

Poleg teh dejstev, se je potrebno zavedati, da smo vse to onesnaževanje nekje na poti legitimizirali, zato se ne bi smeli čuditi količinam in podatkom, kakšnim vrstam tveganja smo vsakodnevno izpostavljeni. Beck pravi, da je več dejavnikov, ki vplivajo na to, koliko smo dnevno izpostavljeni različnim oblikam tveganja. Med prvimi omenja razredno pripadnost, izobrazbo, finančna sredstva,... Kljub vsemu se je potrebno zavedati, da tudi izbira bolj »zdrave« lokacije in uživanja bio-hrane še ne pomeni, da ne vdihujemo vsi istega zraka, pijemo podobno kvaliteto vode, ne moremo vplivati na dež, ki pada na posevke, ki jih kasneje zaužijemo kot bio-izdelke itn. Globalna civilizacijska tveganja so s svojo razširitvijo dosegla to, da se počasi relativirajo socialne razlike in meje. Zavedati se je potrebno t.i. bumerang efekta, ki v globalizaciji kaže na to, da onesnaženost zadene tudi tiste, ki umazano industrijo pošiljajo iz svojega okolja in držav. Prostor, primeren za življenje se počasi krči, krčijo pa se tudi naše individualne možnosti in svoboda odločanja. V smeri, v katero smo usmerjeni v današnjem svetu, bomo počasi prišli do zadnje možnosti, ki pa ne bo svobodna. Temu bi na nek način lahko rekli tudi ekološki fatalizem, saj bo zadnja možnost ne trpeti, torej posledično umreti (glej: Beck, 2001).

Vsak posameznik ima pravico in odgovornost postopati v skladu s svojimi načeli in prepričanji. Mogoče je ravno tu srž problema, kajti medreligijsko, medkulturno in mednarodno je ta odnos drugačen. Hindujci gledajo nanj drugače kot kristjani, Indijanci gledajo nanjo drugače kot budisti itd. Hkrati se pojavljajo tudi organizacije, ki skušajo presegati državne meje. Tako postajajo nekoč posamezni problemi skupni problemi, ki se jih lahko rešuje mednacionalno, medreligijsko, medkulturno.

Tako kot v vseh stvareh, ki zahtevajo opredelitev, so tudi pri odnosu do narave skrajnosti. Prva je, da v naravo nočemo posegati in tako se lahko zgodi, da za njeno rešitev in spoštovanje njenega »življenja«, žrtvujemo svoje lastno življenje, se izstradamo in tako zanemarimo odgovornost, ki pa je mnogo bolj pomembna z vidika obstoja človeštva. To je odgovornost do samega sebe in do ljudi, ki nas obkrožajo.

O tem govori tudi Levinas v svoji filozofiji o odgovornosti za sočloveka. Govori tudi o tem, da je vedno potrebno dati sebe na drugo mesto, se odzvati klicu drugega na pomoč. S tem odzivom človek izstopi iz svoje zaverovanosti vase, egoizma.(Levinas,

1998) To bi bilo potrebno storiti tudi v odnosu do narave. Namreč, vprašati se koliko sem jaz odgovoren zanjo in za to, kar se z njo dogaja. Tu tudi pri Levinasu pride do problema, ki ga lahko reši le tretja oseba, in to je, da je vedno prisoten tudi nekdo drug, neka druga odgovornost in se je zato potrebno stalno odločati med njima in dajati drugemu prvo mesto. Ta tretji so lahko v primeru odgovornosti za naravo tudi razne ustanove, ki so se zadolžile za vzpostavljanje vezi in odnosov med dvema nasprotujočima si poloma. Tu bi lahko rekli, da bi se moral prenesti personalni altruizem tudi na altruizem do narave, kar so začeli upoštevati ljudje, ki se zavzemajo za pravice živali in narave kot okolja (to so Greenpeace gibanja, varstvo živali, projekti v okviru okolje-varstvenega izobraževanja...) Vse več je globalnih organizacij, ki se ukvarjajo predvsem s tem, kako bi pomagale človeštvu na poti k prijaznejši industriji, prijaznejšemu in predvsem bolj zdravemu življenju. Hkrati se moramo zavedati tudi moči naših otrok. Oni so tisti, katerim lahko pokažemo orodja in načine, s katerimi se da stvari spremeniti. Dati jim moramo tudi občutek moči pri reševanju našega planeta, zavedati pa se je potrebno tudi dejstva, da otroke vzgajamo tako, da bi jim dali določene vrednote, za katere želimo, da jih spremljajo in vodijo v njihovem življenju.

Na tem mestu bi bilo potrebno omeniti tudi postmoderne usmeritve in s tem Zygmunta Baumana in njegovo postmoderno moralo, ki v ospredje postavlja osebno moralnost.

Posameznik prevzame odgovornost za svoja dejanja takrat, ko se svobodno in samostojno odloča. Pri iskanju odgovora na vprašanje, kaj storiti v določeni situaciji, je posameznik nagnjen k iskanju nekih trdnih splošnih pravil, ki naj bi mu potrdila pravilnost njegovih individualnih odločitev. Odločitev o tem, katere skupine pravil bomo ali ne bomo upoštevali, je samo naša. Do te odločitve človek pride, če zaupa samemu sebi, svoji intuiciji, čustvom in občutkom. Živimo namreč v času, ki je močno zaznamovan z občutkom moralne negotovosti. Nihamo med svobodo odločitve in negotovostjo, zato hrepenimo po vodstvu, na katerega bi se lahko zanesli in bi nas razbremenilo odgovornosti odločitve. Kljub hrepenenju, pa ljudje brezpogojno ne zaupajo nobeni, še tako močni avtoriteti.

Zaradi soočanja posameznikov z različnimi moralnimi standardi je tako posameznik bombardiran iz različnih smeri z različnimi konfliktnimi moralnimi zahtevami, možnostmi in hrepenenji, pri tem pa se mora zavedati, da za vsa svoja dejanja odgovarja sam.

Oblikovanje in zagotavljanje obstoja družb omogoča moralna sposobnost človeka. Tisto, kar omogoča etična pogajanja in konsenz je osebna moralnost. Če hočemo priti do ponovne personifikacije moralnosti, potem se mora moralna odgovornost vrniti na tisto točko etičnega procesa, s katere je bila nekoč pregnana. Funkcionalne ali proceduralne odgovornosti so namreč le obrabljene, nezanesljive in moralno dvomljive zamenjave, ki so mogoče instrumentalno celo učinkovite, vendar pa osebno odgovornost ne krepijo, temveč jo slabijo.(glej: Bauman, 1995)

5 VREDNOTNE SPREMEMBE V SODOBNI DRUŽBI

Vrednote so centralne življenjske ideje, cilji in normativna vodila posameznikov, ki posamezniku nudijo oporo in razloge za njegov življenjski stil in so podvržene možnim spremembam tekom posameznikovega življenja.

Raziskovalno delo Ronalda Ingleharta se osredotoča predvsem na vrednote, kulturne spremembe in njihove posledice. Da bi to raziskal koordinira svetovno raziskavo vrednot, imenovano World Values Survey (v nadaljevanju WVS). Omenjena raziskava je proučevala vrednote in prepričanja prebivalcev šestih kontinentov sveta v letih 1981, 1990 in 1995, štiri načine raziskovanja pa nadaljevala tudi v letih 1999 in 2000. Zajela je 65 družb in tako pokrivala skoraj 80% svetovne populacije (Abramson, Inglehart, 1995).

Izsledki teh raziskav so resnično zavidljivi in neprecenljivi pri raziskavah sprememb vrednot. WVS je globalna mreža socialnih znanstvenikov, ki so raziskovali temeljne vrednote in prepričanja. Pri nas je glavni izvajalec raziskave Niko Toš, ki raziskavo izvaja v okviru Univerze v Ljubljani.

Rezultati prve raziskave so potrdili postavljeno tezo, saj so na podlagi rezultatov, pridobljenih v 22 družbah razbrali, da se v temeljnih vrednotah, ki so povezane z politiko, ekonomskim življenjem, vero, vlogami spolov, družinskimi normami in seksualnimi normami, dogajajo medgeneracijske spremembe. Prav tako je bilo razvidno, da se vrednote mlajše generacije stalno razlikujejo od tistih, ki prevladujejo pri starejših generacijah. To je bilo še posebej vidno pri družbah, kjer je bil prisoten velik ekonomski in gospodarski vzpon (Inglehart, 2000).

V raziskavo so preko let vključevali vse več družb z zavestjo, da morajo v raziskavo vključiti tudi družbe, ki imajo nižji BDP. S tem so hoteli pokazati, da na vrednote resnično vpliva gospodarski razvoj in da spremembe le teh kažejo na posledice na političnem in družbenem področju (Inglehart, 2000).

Glede na raziskave se kaže porast zanimanja za ekologijo v družbah, v katerih je prisoten vpliv globalizacije. Niz vrednot, ki so zajete v sklopu skrbi za okolje je zelo kompleksen. Po Schreiterju naj bi šlo po eni strani za pristno skrb za preživetje planeta, po drugi strani pa za iskanje občutka metafizične celote v svetu, drugače povedano, da nismo sami in smo vendarle na neki ravni enaki in povezani med seboj vsi na svetu (Schreiter, 2002).

Inglehart prav tako govori o premiku vrednot od materialističnih k postmaterialističnim. S premikom vrednot je povezana tudi težnja po kakovostnejšem življenju, kar prinese s seboj tudi skrb za lepše okolje, v katerem živimo.¹

V Sloveniji se, tako kot v mnogih evropskih državah, vrednotna usmeritev vse bolj premika od materialistične proti postmaterialistični. Kot je razvidno iz raziskav, je bila za Slovenijo še v letu 1992 značilna materialistična vrednotna orientiranost, medtem, ko se je ta odstotek v pičlih petih letih občutno zmanjšal, povečal pa se je delež postmaterialistov, to je anketirancev, ki so kot najpomembnejše cilje izbrali: »poskrbeti, da bodo imeli ljudje več besede pri odločanju o stvareh pri delu in v okolju, kjer prebivajo«, »olepšati naša mesta in deželo«, »dati ljudem več besede pri odločanju o stvareh pri pomembnih odločitvah v državi«, »zaščita svobode govora«, prizadevanje za bolj humano družbo«, ter »prizadevanje za tako družbo, v kateri so več vredne ideje, kot denar«.²

Po podatkih pridobljenih z raziskavo Slovenskega javnega mnenja je razvidno, da se je vrednotna orientacija po letu 1995 opazno premaknila od materialistične k spremembam, ki nakazujejo odmik v smeri postmaterialistične orientacije. Vse večji je delež Slovencev, ki daje prednost kakovostnejšemu življenju pred ekonomsko racionalnostjo. Relativno visoka je tudi okoljevarstvena zavest in pozitiven odnos do ženskega gibanja. Kaže se tudi povečanje potrebe po prostem času in socialnih stikih.

Težnja po kakovostnejšem življenju je pripomogla k temu, da se bodo vizije razvoja družbe tudi na politični ravni preoblikovale. Na tak način bo tudi družba imela za

---

¹ glej Vrednotne orientacije Slovencev v obdobju od leta 1991-1997, SGRS, Ljubljana, oktober 1999

² ibid.

izhodišče kakovost življenja ter pravice posameznika v odnosu do družbe. Del kakovosti življenja pa predstavlja tudi angažiranost za varstvo okolja, v katerem živimo.³

---

³ Glej Literatura: Ekonomsko ogledalo 10/99 – Vrednote-razvoj družbe

6 OKOLJSKA VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE V OTROŠTVU IN MLADOSTI

6.1 Vzgoja⁴

Potrebno je povedati, da sta vzgajanje in izobraževanje dva neločljiva procesa, kar pomeni, da ne moremo govoriti samo o vzgajanju ali samo o izobraževanju. Čeprav v vsakdanjem življenju uporabljamo tako besedo vzgajanje, kot besedo izobraževanje, nikoli ne mislimo, da je nekaj samo vzgajanje ali nekaj samo izobraževanje.

Dejavniki vzgoje so družina, predšolska vzgoja, šola in posebne institucije. V družini otrok posnema starše, od njih je vzgajan, preko njih se izvršuje proces socializacije, identifikacije, razvijajo se odnosi. V predšolski vzgoji otrok prav tako posnema svoje vzgojitelje, tako kot posnema svoje starše, se z njimi identificira. V času predšolske vzgoje otrok izredno dojema vtise iz okolja, prevzema stališča, mnenja, ravnanje iz okolja, igra pomaga razvijati otroka socialno in čustveno. V šoli, ki je vzgojno izobraževalna institucija ima izreden pomen učitelj, potem pa obstajajo še posebne institucije, ki pomagajo otrokom s posebnimi potrebami.

Pri vzgoji je potrebno biti pozoren na njene smotre in načela, vedeti pa je treba tudi to, da obstaja več vrst vzgoj, ki naj bi se tekom življenja med seboj prepletale in naj bi jih bil vsak otrok deležen. Vrste vzgoje so: telesna, intelektualna, moralna, estetska, delovno - tehnična, vzgoja za prosti čas, vzgoja za mir, okoljska vzgoja, vzgoja za združevanje narodov in medijska vzgoja.

6.2 Okoljska vzgoja in izobraževanje

Okoljska vzgoja je ena od vrst vzgoje. Je proces, ki se začne v zgodnjem otroštvu. Z vzgojo ozaveščamo mlade za ohranjanje naravnih in kulturnih vrednot. Naloge v tej vzgoji so usmerjene v ustrezno uporabo naravnih materialov, ohranjanju čistega okolja, spodbujanju hortikulturnih navad. Proces, začel v otroštvu, nato traja vse življenje. Na osnovi tega procesa ohranjamo in čuvamo okolje.⁵

---

⁴ glej: Literatura/Predavanja iz Pedagogike

⁵ glej: Literatura/Predavanja iz Pedagogike

Po Unescu je okoljska vzgoja tista vzgoja, ki vzgaja odgovornost do vseh živih bitij, hkrati pa vzgaja za trajnostno prihodnost. Z njo posamezniki dobijo priložnost pridobivanja znanj, vrednot, stališč in spretnosti za reševanje okoljskih problemov. Hkrati se jih navaja na kritično razmišljanje. Preko raziskovanj in razlag pojavov v okolju iz različnih perspektiv lahko posameznik spozna, da za razreševanje okoljskih problemov ni dovolj le tehnologija, temveč so vanj vključene tudi etične, psihološke in ekonomske kategorije.⁶

V Sloveniji je tradicija okoljskega izobraževanja in vzgoje razmeroma bogata. Ozaveščanje javnosti in strokovnih krogov o nujnosti izboljšanja odnosa družbe do narave in človekovega okolja, je bilo zelo poudarjeno v 70. in 80. letih, ko so se začeli zavedati upadanja zmogljivosti narave zaradi človekovega nenehnega izkoriščanja. Zaradi premajhnega odziva dejavnosti na različnih področjih je bilo mogoče vztrajati na dveh osnovah. To sta kritičnost in s holistično okoljsko filozofijo utemeljeno in grajeno izobraževanje z okoljsko vzgojo. Okoljska vzgoja se nanaša tako na mladino kot tudi na odrasle. Izobraževanje za zdravo in varno prihodnost mora zajeti in prežeti vsa življenjska obdobja od otroštva do konca delovne ustvarjalnosti, vsa področja in vsa območja. Izobraževanje mora biti zasnovano na načelih okoljske etike, ki nas usmerjajo k zaščiti narave, človekovega okolja, dostojanstva in življenja človeka. Poleg načel sta pomembni tudi dve ključni sestavini okoljske etike in sicer sožitje med generacijami in vsemi skupnostmi, ter skupna odgovornost za sedanje razmere in prihodnost (glej Plut, 2003:8).

Sedem temeljnih principov okoljsko zasnovanih programov izobraževanja mladih na vseh stopnjah in odraslih, ki omogočajo širši prodor okoljskih vsebin na različna področja so:

1. izobraževanje o okolju je trajen proces;
2. izobraževanje o okolju je sestavina vseh predmetov, a v pristopu interdisciplinarno;

---

⁶ Glej Koncepti vključevanja ključnih kvalifikacij v izobraževalne programe srednjega poklicnega izobraževanja

3. okolje se spoznava in preučuje celovito, vendar iz različnih zornih kotov (naravoslovnega, družboslovnega, humanističnega, gospodarskega, tehnološkega, zakonodajnega, kulturološkega in estetskega vidika);
4. okoljsko izobraževanje vključuje tudi informacije o možnih, aktivnih načinih reševanja problemov okolja;
5. okoljsko izobraževanje vključuje planetarni pogled, a izhaja iz lokalnih in regionalnih primerov ravnanja z okoljem in naravo;
6. okoljsko izobraževanje se osredotoča na sedanje in prihodnje probleme okolja;
7. okoljsko izobraževanje ni gospodarskemu razvoju sovražno, jasno pa prepozna in opozarja na okolju in naravi nevarne načine gospodarskega razvoja in na odgovornost posameznika. (Plut, 2003:11,12)

Zgoraj navedeni podatki kažejo na to, da je temelj odgovornega odnosa do okolja izobraževanje in ozaveščanje, ki ni le pasivno posredovanje in pridobivanje znanja, ampak predstavlja dejavno spreminjanje kulture obnašanja in ravnanja.

Znanje o okolju se sicer širi in bogati, vendar pa je ta bolj na pasivni ravni. Ena od rešitev je znanje, ki prehaja v uporabne vrednote tj. »aktivno izobraževanje«(Plut, 2003:9), saj le-ta omogoča bolj logično in iz znanja izpeljano razmišljanje o vzrokih in posledicah pojavov in človekovih posegov v naravo.(glej Plut, 2003:9) Plut govori o aktivnem učenju, ko lahko otrok, učenec, srednješolec ali odrasel človek svoje znanje konkretno uporabi v svojem domu, okolici, občini,...Eden pomembnejših dejavnikov je tudi čustvena vzgoja človeka in razvijanje čustvene inteligence. Čustvena vzgoja namreč »poudarja bistvo vzgoje za sonaravno bivanje«, to pa pomeni da (so) se je potrebno o neki stvari učiti, skrbeti zanjo in jo imeti rad. (glej: Nada Pavšer v Plut,1999:4)

6.2.1 Otroštvo

Otroci doživljajo in prihajajo v stik z naravo že zelo zgodaj, zato jim jo je pomembno že vse od 1. leta naprej predstaviti in jim nuditi možnost razvijanja svojega čuta za naravo in njene vire, njeno uporabo in izkoriščanje. S tem se razvija tudi njihov odgovorni odnos do narave. V vrtcih, kjer otroci danes preživijo veliko svojega časa, je pomen narave in odnosa do nje vključen v Kurikulum za vrtce, ki je bil v Sloveniji

sprejet 18. marca leta 1999 na 26. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje. To je nacionalni dokument, ki predstavlja strokovno podlago za delo v vrtcih. V njem je narava opisana kot »posebno področje, v okviru katerega razvijamo otrokove sposobnosti za dejavno vključevanje v obdajajoče fizično in družbeno okolje ter ustvarjanje zdravega in varnega življenjskega okolja in navad«. To področje daje poudarek predvsem njihovem spoznavanju in pridobivanju izkušenj z živimi bitji in naravnimi pojavi. Navaja jih na njihovo okolje in jim daje občutek odgovornosti, da lahko sami skrbijo za svoje okolje, ter da imajo radi stvari, živali in rastline, ki se nahajajo v tem okolju.

Med globalnimi cilji spoznavanja narave je tudi »razvijanje naklonjenega, spoštljivega in odgovornega odnosa do žive in nežive narave«. Med konkretnimi cilji, ki jih v vrtcu lahko uresničujejo so, med številnimi drugimi, tudi ti, ki se mi zdijo pomembni pri izoblikovanju odgovornega odnosa do narave:

- ❖ Otrok odkriva, spoznava in primerja živo in neživo naravo.
- ❖ Otrok odkriva, spoznava in primerja živa bitja, njihova okolja in sebe kot enega izmed njih.
- ❖ Otrok spoznava, kaj potrebuje sam in druga živa bitja za življenje ter ohranjanje in krepitev zdravja.
- ❖ Otrok odkriva, da živa bitja iz okolja nekaj sprejemajo in v okolje nekaj oddajajo.
- ❖ Otrok odkriva in spoznava, da je življenje živih bitij odvisno od drugih bitij in od nežive narave.
- ❖ Otrok pridobiva izkušnje, kako sam in drugi ljudje vplivajo na naravo in kako lahko dejavno prispeva k varovanju in ohranjanju naravnega okolja.
- ❖ Otrok si, starosti ustrezno, oblikuje predstavo o planetu Zemlja.
- ❖ Otrok razvija predstavo o nastajanju odpadkov ter pomenu in možnostih predelave.
- ❖ Otrok spoznava različne načine zbiranja, shranjevanja in prenosa informacij.

Pri otrocih se nikakor ne sme pozabiti na vlogo staršev, ki pomembno vplivajo na to, kako bo otrok na novo pridobljene informacije uporabljal in preizkušal tudi doma, v svoji domači okolici. Starši so tisti, ki v otroku bodisi spodbujajo, bodisi zavirajo

nadaljnje raziskovanje ter željo po spoznavanju narave, njenega delovanja in varovanja. (glej Kurikulum za vrtce, 1999:37-44)

6.2.2 Mladost

Vrednote mladih so sestavina mladinskih scen in njihovega vsakdana, so življenjski vzorci, ki jih mladi osvojijo s »trgovanjem« na tržnici različnih življenjskih stilov. Raziskave so v zadnjih letih pokazale, da se namesto velikih vrednot, ki so oprte na močne ideologije, vse bolj pojavljajo vrednote, ki so bližje posamezniku in njegovemu osebnemu izkustvu. To so materialna in socialna varnost, prijateljstva in medosebni odnosi, zdravo okolje, kvaliteta vsakdanjega življenja,... Tovrstni trendi so opazni v vseh javnomnenjskih in mladinskih raziskavah, ki so bile opravljene v letih 1986-1996. v raziskavi Mladi '95 je 79% mladih odgovorilo, da je varovanje narave zelo pomembno (Ule,1996).

Ob pregledovanju drugih raziskav mi je bila pomembna tista, ki so jo opravili na območju občin Slovenske Konjice, Zreče in Vitanje v obdobju 1998-2000. Pri raziskavi so sodelovale različne ciljne skupine: učenci, učitelji, vodstva šol, starši, odgovorni za področje varstva okolja v občini in javnost. Skušali so zajeti celostno območje, kjer deluje in se uresničuje projekt »Eko šola kot način življenja«. Tako je vzorec zajel »1667 posameznikov, ki tvorijo trikotnik javnost – stroka – politika«. (Vovk, 2003:48) Zgovoren je podatek, ki kaže na spremembe vedenjskih vzorcev otrok, ki obiskujejo Eko šole. Odnos do varovanja okolja se je spremenil pri 68,3% otrok. Pri tem je seveda potrebno upoštevati tudi dejstvo, da je v srednjih šolah manjše zanimanje za projekt Eko šol, kar lahko kaže na dve stvari. Prva je, da v srednji šoli upada zanimanje za varstvo okolja, druga pa, da sedanji srednješolci niso imeli možnosti hoditi v Eko šole in da se odnos do varovanja narave vse bolj propagira in zagovarja.

Poleg teh, bi omenila še eno raziskavo, ki kaže na to, da je ključ rešitve okoljskih problemov v spremembi zavesti vsakega posameznika. Le - ta lahko s svojim življenjskim stilom omogoči prehod v trajnostno družbo.(Vovk, 2003:48) O tem, da je edini mogoč pristop k obravnavanju problematike okolja mogoč na ravni posameznika spregovori že Hans Jonas, prav tako pa se nanj osredotoči tudi dr.

Boštjan Anko v svojem sestavku »Vsepovezujoča vloga okoljske vzgoje«, kjer govori o tem, da smo zamenjali »vzrok in posledico in namesto nas samih in našega odnosa je problem postalo okolje«. (Anko, 1998:25)

Prav tako je v mladosti pomembno tudi izobraževanje v srednjih šolah, kjer naj bi dijaki preko nje spoznali kompleksnost okoljskih problemov, najpomembnejše okoljske probleme v svetu, seznanili naj bi se z varovanjem okolja v Sloveniji, na delovnem mestu in doma in spoznali povezanost med izkoriščanjem naravnih virov in onesnaževanjem okolja ter načinom življenja. Da bi dijaki pridobili tovrstna znanja, morajo učitelji ob uresničevanju ciljev okoljske vzgoje uporabljati široko paleto učnih oblik, metod in pristopov, znati usmerjati samostojno in skupinsko delo učencev, znati pravilno in strokovno obravnavati teme, biti v dialogu z učenci, biti usposobljeni za timsko sodelovanje z drugimi učitelji in ostalimi sodelavci, pomagati odpirati šolo navzven proti staršem, občanom, zunanjim strokovnjakom,... Poleg tega so pomembne metode, ki omogočajo izkušnje v naravnem in grajenem okolju. Le-te morajo biti primerno vodene in organizirane. Prav tako se ne sme pozabiti na metode, ki imajo poseben pomen pri okoljski vzgoji. To so: razprave, diskusije, problemski pouk, projektno učno delo, simulacije, didaktične igre in igre vlog.⁷

---

⁷ Glej Koncepti vključevanja ključnih kvalifikacij v izobraževalne programe srednjega poklicnega izobraževanja

7 MEDNARODNI PROJEKT EKO ŠOLA

Idejo projekta je zasnoval danski minister za okolje Ole Loving Simonsen, poznejši predsednik Evropskega združenja za okoljsko izobraževanje (Foundation for Environmental Education in Europe – FEEE). To je nevladna organizacija, ki združuje prizadevanja za okoljevarstveno izobraževanje v okviru Evropske unije. Projekt je program trajne narave, ki načrtno in celostno uvaja okoljsko vzgojo v osnovne in srednje šole. Organizacija je pripravila mednarodna pravila za delo v projektu, ki vključuje posamezna tematska področja kot so voda, odpadki, energija,... Projekt vključuje štiri projekte in sicer: Ekošole (Eco-Schools), Modro zastavo (Blue flag), Mladi reporter (Young report) in projekt imenovan Skrb za gozdove (Forest). Slovensko izvedbo in uskladitev s slovenskim vzgojno - izobraževalnim programom je pripravila Nada Pavšer, nacionalna koordinatorica. V FEEE je vključenih 22 držav: Belgija, Bolgarija, Ciper, Estonija, Danska, Finska, Francija, Grčija, Hrvaška, Irska, Italija, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Romunija, Slovenija, Španija, Švedska, Turčija in Velika Britanija, Kitajska in ZDA.

Predstavnik FEEE za Slovenijo je Društvo za okoljevarstveno vzgojo Slovenije - DOVES. Projekt Eko šola kot način življenja se v Sloveniji v glavnem izvaja preko Združenja slovenskega ekološkega gibanja (SEG). Veliko podporo ima s strani Zavoda za šolstvo, Ministrstva za šolstvo, znanost in šport, Ministrstva za okolje in prostor, Ministrstva za gospodarske dejavnosti, Centra Evropa in drugih strokovnih in nevladnih institucij.

V šolskem letu 2003/2004 je bilo v projektu Eko šola registriranih 180 ustanov, bolj natančni podatki za šolsko leto 2002/2003 pa kažejo, da je bilo od 170 registriranih ustanov 5 vrtcev, 140 osnovnih šol, 17 srednjih šol in 8 drugih ustanov. Od 170 ustanov jih je bilo nagrajenih 127. Podatek pove, da je bilo uspešnih kar 75% vključenih, ki so zadostili kriterijem za pridobitev nagrade.⁸

---

⁸ glej: <http://www.ekosola.si/predstavitev.html>

7.1 Namen projekta

Poleg okoljskega ozaveščanja mladih je namen projekta tudi vnašanje znanja in vzgoje o okolju in za okolje. Eko šola pomaga vzgajati človeka, ki bo zaradi tega projekta notranje bogatejši, bolj kulturn, plemenito samozavesten in bo spoštoval življenje vsakega živega bitja. V vsako šolo, ki se priključi projektu skuša prinesiti nove zamisli in pobude za obogatitev pouka in obšolskih dejavnosti. Mladim pomaga graditi čustven in strokoven odnos do zmogljivosti okolja. Namenjen je povezovanju ciljev okoljske vzgoje in posameznih dejavnosti med šolami v Sloveniji in z ostalimi državami Evrope in sveta. Projekt omogoča izmenjavo in obogatitev idej med šolami različnih držav, s tem pa postaja pomembno in potrebno sodelovanje med različnimi šolami, različnimi kulturami in navadami. Preko projekta je mogoče videti, da skrb za okolje in varovanje narave ne pozna meja. V projekt je šola lahko vključena le kot celota, tako da morajo med seboj sodelovati učenci, učitelji, vodstvo šole, svet šole in svet staršev, skupaj s predstavniki lokalnih oblasti. (glej: www.eko-sola.si)

V projekt se v Sloveniji začenjajo vključevati tudi prvi vrtci, ki tako dobivajo naziv Eko vrtec. Prvi tak vrtec je postal Vrtec Pobrežje. To so vrtci, usmerjeni k skupnim ciljem Eko šol in vrtcev, ki stremijo:

- ❖ vzpodbujati ljubezen do narave in občutljivost za nastale probleme
- ❖ razvijati pozitivno naravnost posameznika do okolja v katerem živi
- ❖ ozaveščati otroke in odrasle o odgovornosti vseh za lastno prihodnost, planet in prihodnost naslednjih generacij

dodajajo tudi cilje iz Kurikuluma za vrtce s poudarjenim področjem iz narave, ki jim služi kot izhodišče za povezovanje vseh ostalih področij dejavnosti.⁹

7.2 Pomen Eko šol

Svet za varstvo okolja Republike Slovenije je 10. decembra 2001 razpravljal o izobraževanju o okolju – za okolje prihodnosti. V razpravi je bilo med drugim omenjeno tudi delovanje Eko šol v Sloveniji, ki predstavljajo osvežitev in napredek v vedno bolj aktualni okoljski vzgoji in izobraževanju o okolju.

---

⁹ glej v Literaturi pod EKO VRTEC KOT NAČIN ŽIVLJENJA –internetna stran

Spregovorjeno je bilo med drugim tudi o tem, da so bile preko različnih raziskav ugotovljene korelacije t.j. povezave med Eko šolo in zanimanjem ljudi za zdravo življenje in njihova večja stopnja ozaveščenosti.(glej:Svet za varstvo...2003, 93-96)

S projektom Eko šola kot način življenja se gradijo nove vrednote za bolj odgovoren način našega bivanja na tem planetu. Številne slovenske Eko šole imajo zelo pozitivne izkušnje s svojo ustvarjalnostjo v izobraževanju. »Okoljska ozaveščenost učenk in učencev obeta več njim, prenaša pa se na starše, sorodnike, ustanove, podjetja, tudi na tista, ki nam z onesnaženjem škodijo.« (Plut, 2003:10)

V nadaljevanju bom sicer posvetila pozornost edini Eko šoli v tržiški občini, t.j. OŠ Tržič. Pred tem pa bom predstavila še ključne elemente projekta Eko šola kot način življenja.

7.3 Vključitev v projekt

»Šola, ki se želi vključiti v projekt Eko šola kot način življenja, pripravi program , t.j. **okoljevarstveni** letni načrt šole za šolsko leto. Ta je sestavni del letnega delovnega načrta šole. Delo mora biti skrbno načrtovano in v njem mora biti natančno določeno, kaj naj bi se na šoli izvajalo v posameznem letu in pri posameznem šolskem predmetu. Vsebine in dejavnosti se izvajajo med poukom v okviru veljavnega učnega načrta in ob pouku z različnimi projektnimi nalogami.

Za učinkovito povezavo praktičnega delovanja na šoli z učnimi načrti pri posameznemu predmetu je potrebno dobro sodelovanje med učitelji posameznih predmetov in tako vnašati celostno poučevanje in učenje. Zelo pomembno je, da so vse projektne naloge povezane s problematiko kraja, kjer deluje šola in da poteka izvajanje le teh v sodelovanju z različnimi zunanjimi strokovnjaki in nosilci odločanja v šolskem okolju.« (www.eko-sola.si)

»V večini šol mladi pod vodstvom prizadevnih koordinatorjev, mentorjev učiteljev raziskujejo, proučujejo in skrbijo za urejeno in čisto okolje v šoli in okrog nje. Z različnimi dejavnostmi vplivajo na starše in ostale predstavnike krajevnih skupnosti, občin in širše okolje. Še posebej uspešne so šole, ki znajo svoje dejavnosti in

zaključke projektov posredovati širši javnosti. S takšno naravnostjo mladi lahko pomembno vplivajo na dosedanje razmišljanje in delovanje, ter pomagajo graditi sonaravni razvoj Slovenije in Evrope. Trajnostni razvoj v Eko-šoli kot način življenja pomeni graditev človekovih vrednot, veliko mero strpnosti, medsebojnega spoštovanja ter sožitja z okoljem in naravo.« (www.eko-sola.si)

7.4 EKO ŠOLA kot način življenja

Že po dveh letih aktivnosti v prvih Eko šolah se je pokazalo in potrdilo, »da je organizirana dejavnost okoljske vzgoje v nacionalnem projektu Eko šola kot način življenja potrebna«. (Pavšer, 1998, 46) Projekt vsebuje okoljsko vzgojo kot sestavni del ciljev in vsebin vsakega predmeta posebej. Med seboj povezuje naravoslovne dejavnosti. S tem doseže povezovanje ciljev in vsebin med posameznimi predmeti. V življenje šole vključuje vrednostne cilje. Znanje, ki ga učenci pridobijo s teorijo, kasneje uresničujejo in osmišljajo preko različnih dejavnosti, ki jih šola organizira. Te dejavnosti so odraz ustvarjalnosti, svežih in novih idej, raznih projektov in drugih dejavnosti. Znotraj šole v povezavi s krajem in nosilci odločanja projekt celovito organizira vzgojno delo. Projekt tudi vključuje vrednote okoljske etike, s katerimi želi mlade navajati na to, da je v današnjem svetu in času potrebno spoštovati sleherno živo bitje, ki živi na tem planetu. Poleg teh pa zaobjema danes vedno bolj pomembno vnašanje vrednot čustvene inteligence, v času globalizacije povezuje mlade med državami Evrope in sveta in poudarja dejstvo, da je Eko šola eno izmed orodij, ki bodo pripomogli k kakovostnejšemu in bolj zdravemu življenju v prihodnosti. (glej: www.eko-sola.si)

Da se lahko šola vključi v projekt Eko šola kot način življenja mora najprej pripraviti in sestaviti svojo šolsko **EKO LISTINO**. Ta nastaja v vsakem razredu. Učenci jo oblikujejo sami, v skladu z njihovimi željami v zvezi z dvigovanjem ekološke zavesti, spreminjanjem navad, vplivanjem na lokalne inštitucije za uvajanje ukrepov za prijaznejše ravnanje in spreminjanje v skladu z sonaravnim razvojem kraja in občine. Listina mora vsebovati ukrepe in naloge, ki jih na podlagi listine uvedejo na vsaki šoli. To pomeni poleg vodstva šole, učiteljev, učencev in dijakov tudi starše, lokalne oblasti in državne institucije.

Listina mora vsebovati okoljevarstveni letni načrt šole, naloge okoljevarstvenega programskega sveta, ki ga določijo, vsebovati mora pravila eko - obnašanja na šoli, osnovne teme, ki jih določi programski svet (energija, voda, zrak, odpadki, ...). Te so usklajene z mednarodnimi pravili. Poleg osnovnih mora listina vsebovati tudi dodatne teme, ki jih bodo kot šola obravnavali. To so lahko na primer hrup, hrana, transport, zelene površine,... V listini morajo biti izražene tudi zahteve v zvezi z lokalno oblastjo in državnimi institucijami. Vsebovati mora tudi nekakšen načrt za sodelovanje z nevladnimi okoljevarstvenimi organizacijami.

Za vsak element listine na šoli oblikujejo 1-3 pravila, po katerih se Eko šola potem ravna. Pripravi se poročilo o delu in pravilih, ki jih šole posredujejo nacionalni koordinaciji kot dokaz, da se izvajajo. Pri vsaki novi temi se pravila dopolnijo, popravijo glede na nove ideje in informacije. Pravila eko - obnašanja je potrebno obesiti na vidno mesto na šoli. Po enem ali dveh letih okoljskega delovanja, šola prejme eko – zastavo, ki naj jo (šola) izobesi na vidno mesto. (glej: www.eko-sola.si)

Temelj programa Eko šole je sestavljen iz sedmih korakov, ki jih uvede vsaka šola in jim mora seveda tudi slediti.

7.5 Sedem korakov do EKO ŠOLE

1. Korak: PROGRAMSKI SVET

- Vključevanje učencev, učiteljev, staršev in osebja šole.
- Določitev cilja projekta na šoli.

Ustanovitev Eko programskega sveta šole, ki usmerja projekt šole. Skrbi za vključevanje učencev, učiteljev, vzgojiteljev, staršev in ostalega osebja šole v projekt šole, ki določa cilje delovanja.

2. Korak: ANALIZA STANJA V OKOLJU

- Ugotovitev onesnaženosti.
- Priprava za okoljsko vzgojo na šoli in programa za osveščenost ljudi.

Pregled okolja in proučevanje vplivov šolskega okolja na delovanje kraja, kjer šola deluje.

3. Korak: NAČRT DELOVANJA

- Realizacija kratkoročnih in dolgoročnih ciljev.
- Pobude za izboljšanje stanja.
- Načrtovanje nadaljnjih korakov.

Načrtovanje kratkoročnih in dolgoročnih ciljev in spremljanje le teh.

4. Korak: PRIPRAVA TEMATSKIH SKLOPOV

- Voda, Odpadki, Energija, Pereče in aktualne okoljske teme.

Priprava izvedbe tematskih sklopov za delo v šoli in izven nje: odpadki, voda, energija in druge aktualne okoljske teme

5. Korak: SPREMLJANJE IN OCENJEVANJE

- Sprotno spremljanje akcij.
- Preverjanje ciljev.
- Dopolnjevanje ciljev in iskanje rešitev.
- Ocenjevanje uspehov.

Ovrednotenje oz. evalvacija predvsem kratkoročnih ciljev oz. ob koncu šolskega leta in stalno spremljanje dolgoročnih ciljev.

6. Korak: OBVEŠČANJE

- Izmenjava informacij med šolami.
- Povezava s članicami Eko šol v evropski skupnosti.
- Povezave s sredstvi javnega obveščanja.
- Internetne povezave.

Informiranje in ozaveščanje - skrb za informiranje med šolami v Sloveniji in z drugimi državami, ter sodelovanje s sredstvi javnega obveščanja za širjenje okoljevarstvenega ozaveščanja.

7. Korak: EKO LISTINA

- Izjava nacionalnega projektnega programskega sveta in eko programskega sveta šole za delovanje Eko šole.

Podpis Eko listine (izjave eko programskega sveta šole s partnerji v projektu, lokalno skupnostjo in nacionalno koordinacijo) - z javnim podpisom Eko listine se vsi partnerji obvežejo za sodelovanje pri oblikovanju in graditvi Eko šole kot načina življenja.

Šola, ki izpelje vseh sedem korakov in doseže opažene rezultate v izboljšanju okolja v svojem kraju, podpiše eko listino in kasneje lahko dobi eko - zastavo. Ta zastava je šoli vidno državno in mednarodno priznanje za okoljsko delovanje. Nagrada oziroma priznanje se obnavlja vsako leto. Nagrada Eko zastava je prestižna evropska nagrada za okolje. Sodelovanje v programu daje šoli priložnost za predstavitev v javnih sredstvih obveščanja tako v samem kraju v državi in evropskem prostoru. Pridobitev nagrade pokaže, da je šola dosegla najvišje standarde v izobraževanju in upravljanju z okoljem skladno z evropskimi standardi upravljanja z okoljem. V projekt Eko šola kot način življenja se lahko vključi vsaka šola, ki želi prispevati k izboljšanju in sonaravnemu razvoju bivanja na našem planetu. (glej: Pavšer, 1998, 47 in www.eko-sola.si)

Projekt omogoča široko paleto rešitev in vzpodbud, s katerimi se na več načinov uresničuje okoljsko osveščanje učencev in njihove skupnosti. Tako se med drugim uredi okolica šole, skrbi se za ločeno zbiranje odpadkov, zmanjša se količina odpadkov, v delovanje šole se preko različnih projektov lahko vključuje krajane in krajevno oblast, posamezne dejavnosti na šoli lahko skrbijo za krajevno in nacionalno medijsko pokritost, šola se povezuje z drugimi šolami v Sloveniji in Evropi in z njimi deli (svoje in njihove) izkušnje in ideje, pridobi si lahko tudi sponzorje, ki predstavljajo pomoč pri uresničitvi in izvedbi okoljevarstvenih projektov.

7.6 Ohranjanje Eko zastave

Posamezna šola mora vsako šolsko leto izpolniti določene kriterije za ponovno pridobitev ekozastave v posameznem šolskem letu. Te kriterije pripravi Nacionalni

projekt Eko šola kot način življenja v Sloveniji. Od teh številnih kriterijev si mora vsaka šola izbrati vsaj pet dejavnosti, v katerih bo sodelovala. Te dejavnosti organizira nacionalna koordinacija¹⁰. Naj naštejemo nekatere izmed njih:

- Ekokviz Raziskovanje okolja Evrope za osnovne šole,
- Voden tematski sklop Energija,
- Voden tematski sklop Promet in okolje,
- Odpadki vključno z akcijami v svojem kraju,
- Sodelovanje na razpisu za izbor novoletnih motivov na ekovoščilnicah,
- Udeležba na vsaj eni koordinaciji,
- Izvedba ekodneva,
- Izviren ekoznak šole,
- Sodelovanje na Ekobazarju,...

---

¹⁰ Celoten spisek kriterijev za šolsko leto 2003/2004 je priložen v prilogi.

8 PROJEKT EKO ŠOLA NA OSNOVNI ŠOLI TRŽIČ

Kot študijo primera sem pod drobnogled vzela Osnovno šolo Zali rovt Tržič, ki se je pred kratkim preimenovala v Osnovno šolo Tržič (v nadaljevanju OŠ Tržič). V občini so zgradili popolnoma novo šolo, staro pa so zaprli, saj ni več ustrezala splošnim zahtevam in pogojem za delovanje.

OŠ Tržič se je projektu Eko šola kot način življenja pridružila v samem začetku izvajanja le-tega na Slovenskem. Tako je postala prva Eko šola na Gorenjskem, prva na Gorenjskem je dobila tudi Eko zastavo. Uresničevanje in delovanje projekta se iz leta v leto spreminja, vzrok za to so predvsem izkušnje in vedno novi predlogi za bolj organizirano in izpopolnjeno delovanje v okviru projekta.

Najprej sem stopila v kontakt z vodjo projekta, gospo Romano Janc, kasneje pa tudi z ravnateljem, gospodom Janezom Godnovom. Prvi podatki, ki so mi bili dani v analizo, je bil letni delovni načrt in kronika šole. Analizo sem pričela s šolskim letom 1996/1997, saj se je takrat začelo prvo razmišljanje o uvedbi projekta na šoli. V nadaljevanju najprej povzemam nekatere pomembne elemente posameznih delovnih načrtov, nato jim bodo sledile šolske kronike.

Preden se posvetim podrobnejšemu pregledu letnih delovnih načrtov in kronik, bi rada povedala še nekaj. Namreč, OŠ Tržič je sestavljena iz treh šol: centralne šole OŠ Tržič, podružnične šole v Lomu in podružnične šole v Podljubelju. Vse tri šole v okviru eko projekta izvajajo tri različne projekte, ki so povezani v skupni tematiki, določeni vsako leto sproti. Šole imajo tri do pet skupnih formalnih sestankov letno, vmes pa je veliko sprotnih dogovarjanj in neformalnih sestankov.

8.1 Sodelovanje na šoli

Takšen projekt zahteva veliko truda in energije tako s strani učiteljev kot tudi s strani učencev. Po besedah trenutne koordinatorke projekta na OŠ Tržič, Romane Janc, je splošno sodelovanje učencev in učiteljev obsežno in spodbudno. Učenci zelo radi sodelujejo pri raznih nalogah, pri katerih lahko pokažejo svoje sposobnosti in talente. Tudi učitelji radi sodelujejo, seveda pa so tako med učenci kot med učitelji tudi

posamezniki, ki jih ta projekt preprosto ne zanima in jih ne pritegne k sodelovanju. Gospa Janc je tako poudarila, da 7 od 47 učiteljev prevzame večino dela, ki je potrebno pri takšnem projektu, nekaj več kot trideset učiteljev sodeluje bolj ali manj aktivno, zelo malo pa je takšnih, ki ne delajo nič. Povedala je še to, da je vsako leto manj takšnih, ki ne delajo popolnoma ničesar.

8.2 Letni delovni načrt

»Letni delovni načrt je zasnovan v skladu z zakonom o osnovni šoli, smernicami za delo osnovne šole in obvestilom osnovnim šolam za šolsko leto, ki ga je posredoval Zavod R Slovenije za šolstvo in šport. V programu so upoštevani še normativi in standardi (Ur. List 9/91), Zakon o organiziranju in financiranju vzgoje in izobraževanja (UR: list 12/91), materialni pogoji in srednjeročni načrt šole.« (LDN, 1996/1997: 1)

LDN OŠ ZALI ROVT TRŽIČ

Pred vključitvijo v slovenski mednarodni projekt imajo ekološki program, imenovan Zeleni teden. Pred začetkom šolskega leta 1996/1997, imajo 18. 5. 1996 predstavitev projekta VODA.

1996/1997

V tem šolskem letu se kot prvi na Gorenjskem vključijo v projekt Eko šola. Vanj se vključijo vse tri šole – centralna šola v Tržiču in podružnični šoli v Lomu in Podljubelju. Projekt naj bi potekal skozi vse leto in priporočljivo je da bi v njem sodelovali vsi učitelji. Glavna koordinatorica na šoli je Romana Turk, poleg nje se v projekt vključijo tudi vodje komisij, predstavniki staršev ter ostalih delavcev šole in vodje enot.

Razredna stopnja obravnava teme projekta takrat, ko je to primerno v povezavi z obravnavano snovjo. Projektu namenijo v 5., 6., 7., in 8. razredu tri dni v mesecih oktober in april. Takrat se tudi izvajajo delovne aktivnosti v okviru Eko projekta. V aprilu je predvidena razstava o dosežkih in ugotovitvah v okviru projekta **VODA**.

1997/1998

Projekt Eko šola – kot način življenja postane dejavnost ob pouku in se bolj podrobno strukturira. Tako nastanejo posamezni sklopi v okviru projekta. Tu se že navajajo posamezni (konkretni) podprojekti. V tem letu sta vodji Romana Turk in Mojca Aljančič, imenuje se tudi Eko svet, katerega sestava je opredeljena v Eko listini. Projekt vključuje vse učence in učitelje ter ostale delavce šole. Svoje delovanje opredeli posameznik ali skupina po svoji presoji. Na voljo so štiri vsebinski sklopi. Aktivnost zajema pouk in vse ostale dejavnosti na šoli. Razredna stopnja obravnava teme takrat, ko je to primerno v povezavi z obravnavano snovjo. Projektu namenijo v 5., 6., 7., in 8. razredu tri dni v mesecih oktober in april. Takrat se tudi izvajajo delovne aktivnosti v okviru Eko projekta. V mesecu marcu je predvidena predstavitev dosežkov Eko projekta v Galeriji Ferda Mayerja¹¹.

1998/1999

Poleg podprojektov, ki so se pričeli izvajati prejšnje šolsko obdobje, je predvidenih več različnih razstav v avli osnovne šole. Tako sta v septembru predvideni razstavi na temo Planinci in »Naša šola ima Eko zastavo«, od novembra do januarja je predvidena Eko razstava, marca je predvidena predstavitev Eko projekta in v maju razstava Hoby – lesna razstava, ki je nastala kot podprojekt Eko šole.

Marca je načrtovano svečano zasedanje Eko sveta, predvidene so tudi posebne aktivnosti šole, osrednja tema Eko šole je **Planšarstvo**, v povezavi z njo pa se bo obravnavalo tudi ovčarstvo. Organiziran bo »Dan z našimi majerji« v okviru naravoslovnega dne in projekt »Ohranimo domače vzdevke«, ki se bo potegnil še v naslednje šolsko leto. Organizirano bo tudi izobraževanje in sicer seminar o delu na terenu. Projektu namenijo v 5., 6., 7., in 8. razredu tri dni, ki jih razredi lahko izkoristijo v mesecih september, maj in junij.

1999/2000

Razstave v avli osnovne šole se nadaljujejo. Tako sta v septembru predvideni razstavi na temo Planinci in razstava na mednarodni dan varstva ozonske plasti, od novembra do januarja je predvidena Eko razstava, marca je predvidena predstavitev Eko projekta, v aprilu razstava »Drevo življenja« in razstava na dan Zemlje, v maju

---

¹¹ Galerija v Tržiču o.a.

razstava zdravilnih zelišč, razstava Hoby in razstava na svetovni dan boja proti kajenju.

V tem letu so v okviru posebnih aktivnosti šole predvideni projekt »Drevo je moja družina«, razstava projekta »Planšarstvo v Tržiču« na razstavi mineralov in fosilov v maju, v mesecu septembru pa bo predstavljen isti projekt v okviru prireditev in razstav Šušarske nedelje. Projektu namenijo v 5., 6., 7., in 8. razredu tri dni, ki jih v razredih izkoristijo v mesecih september, oktober, maj in junij. Na razredni stopnji uresničujejo letni načrt v povezavi s tekočo snovjo in aktivnostmi.

2000/2001

V tem letu postane vodja projekta na šoli Romana Janc. Osrednja tema Eko šole je sprva imenovana »In večno pojo gozdovi«, ki pa jo kasneje preimenujejo v »**Potr kaj na les...**«. Razlog je konkretizacija obravnavane teme. V podružnici Lom je v tem letu med ostale krožke vključen tudi Eko krožek. Eko razstave dobijo na šoli svoj kotiček, kjer razstavljajo celo leto. Ta se imenuje Eko kotiček. Posebne aktivnosti šole so zopet različne razstave, sodelujejo na dnevih slovenskega izobraževanja, razstava projekta »Potrkaj na les...« je razstavljen tako na šoli, kot tudi v Kurnikovi hiši. Projektu namenijo v 5., 6. in 7. razredu dva dneva, v 8. razredu pa tri dni. Te dni so izkoristili v mesecih september, oktober, maj in junij. Na razredni stopnji uresničujejo letni načrt v povezavi s tekočo snovjo in aktivnostmi.

2001/2002

V tem šolskem letu je glavna tema »**Ali znamo upoštevati druge...**«. Temu se prilagodijo vsi, ki tako sodelujejo pri oblikovanju razstave v maju 2002, na kateri se predstavijo pravila, bonton, medsebojni odnosi. Projektu namenijo v 5., 6. in 7. razredu dva dneva, v 8. razredu pa tri dni. Te dni so izkoristili v mesecih september, oktober, maj in junij. Na razredni stopnji uresničujejo letni načrt v povezavi s tekočo snovjo in aktivnostmi.

2002/2003

V letnem načrtu, v katerem je razvidno, katere teme se bodo obravnavale čez leto, kje se bodo dogajale, kdo je koordinator in kdo so sodelujoči, je prostor namenjen tudi Eko šoli. V nadaljevanju navajam le nekatere teme: Skrb za urejeno, čisto in

estetsko okolje znotraj in zunaj šole; Zbiralna akcija papirja; Skrb za gredico in šolski nasad; Kaj jemo?; Eko frajer – šolsko tekmovanje; Dan Zemlje, ... Razstave na temo »Eko« so v prvem nadstropju, med njimi najdemo vsakoletne razstave (mednarodni dan varstva ozonske plasti, svetovni dan zemlje, dan boja proti kajenju,...) in nove (mednarodni dnevi: habitata, varstva živali, svetovni dan voda, svetovni dan okolja, mednarodni dan zdravja,...)

2003/2004

V letnem načrtu, v katerem je razvidno, katere teme se bodo obravnavale čez leto, kje se bodo dogajale, kdo je koordinator in kdo so sodelujoči, je prostor namenjen tudi Eko šoli. Teme so enake kot v prejšnjem šolskem letu, manjkajo le Skrb za gredico in šolski nasad, Kapljica in Mednarodno leto gora. Iz načrta je razvidno, da je osrednji Eko projekt v tem šolskem letu vezan na temo **Čebele**, ki so ga izpeljali s pomočjo zunanjih sodelavcev – Čebelarским društvom Tržič, ki je vodil tudi čebelarški krožek. Predlaganih je bilo več vsebin oziroma tem, med njimi: Zgodovina čebelarstva, Simbolika čebele, Panjske končnice, Kartiranje vrste paš, Gojenje čebel, Čebelarška opravila. Zaključno prireditev so to leto združili z dnevom Zemlje, ko je bila tudi razstava po temah, degustacija čebeljih pridelkov, plesna in glasbena predstavitev, izdaja knjižice in kviz, ločen za razredno in predmetno stopnjo.

8.3 Šolska kronika

ŠOLSKA KRONIKA 1996/1997

Ob koncu šolskega leta (5.6.1997) je šola dobila posebno državno priznanje za delo v projektu EKO ŠOLA - KOT NAČIN ŽIVLJENJA.

Sodelovali so na Eko sejmu v Celju in Kmetijskem sejmu v Kranju, kjer sta bila oba paviljona odlično obiskana. Najbolj dejavni so bili učenci iz Podljubelja, Loma in turističnega krožka. Pri razstavi so pomagali tudi člani Eko sveta. V tem šolskem letu so 14. marca ob svečanem podpisu Eko listine¹² predstavili tudi šolsko zastavo, ki so jo skupaj z mentorji ustvarili učenci.

---

¹² Kopija Eko listine je v prilogi.

ŠOLSKA KRONIKA 1997/1998

Podružnična šola Lom je v okviru Eko projekta pripravila projekt Črna kuhinja, podružnična šola Podljubelj pa je pripravila projekt Sankaštvo v Podljubelju. Marca so v Galeriji Ferda Mayerja pripravili razstavo na temo Prehrana, poleg tega pa se je predstavila tudi Podljubeljska šola s svojim raziskovanjem sankastva. Projekt Črna kuhinja se je predstavil v Kurnikovi hiši, v kateri je prav tako ohranjena črna kuhinja (naslovna soba razstave; v kateri je prav tako ohranjen naslovni prostor razstave). Ob tej priložnosti jih je obiskal minister za šolstvo in šport dr. Slavko Gaber.

ŠOLSKA KRONIKA 1998/1999

Podružnična šola Lom je v okviru teme planšarstvo pripravila knjižico Pastirske pesmi in jo tudi predstavila, podružnična šola Podljubelj pa je pripravila projekt Ovčarstvo. 4. marca so pripravili otroški parlament, 9. aprila pa razstavo o planšarstvu v okolici Tržiča. V okviru projekta je bil 19. marca pripravljen tudi skupen nastop učencev in učiteljev na prireditvi »Pehar dobre volje s planin«. V okviru občinske akcije čiščenja občine, se je šola vključila v projekt s čiščenjem okolice šole, za kar so bili tudi nagrajeni. V tem šolskem letu so si prvič pridobili Eko zastavo.

Sodelovali so na mednarodnem seminarju na Brdu pri Kranju, kjer so razstavljale slovenske Eko šole in šole drugih evropskih držav. Tuji strokovnjaki so prišli na ogled njihovega »eko delovanja« in tako obiskali vse tri šole (centralno in obe podružnični). 10. marca je bila svečana seja Eko sveta¹³.

ŠOLSKA KRONIKA 1999/2000

Eko zastava ostaja njihova. Zaključili so dvoletni projekt Planšarstvo. 17. maja so pripravili delavnice in razstave v Kurnikovi hiši, izdali so Vodnik po planinah v tržiški okolici in knjižico Ovčarstvo v Podljubelju. Na svečani seji so izbrali temo za naslednje leto in sicer raziskovanje gozda in lesa. V okviru zaključka projekta so skupaj s športno zvezo Tržič in krajevno skupnostjo Podljubelj pripravili 4. igre veselja in smeha s planšarsko tematiko, tam pa so se učenci predstavili tudi s svojimi izdelki in planšarskimi jedmi. Igre so poimenovali Dan z našimi planšarji v Podljubelju.

---

¹³ Kopija publikacije je v prilogi

ŠOLSKA KRONIKA 2000/2001

Podružnična šola Lom je pripravila v okviru projekta Potrkaj na les »Pripoved stoletne smreke«, raziskovali so alpske hiše in žage v Lomu. Poleg tega so pisali pesmi, risali alpske hiše, izdelovali okraske. Podružnična šola Podljubelj je izdelala knjižico o gozdni učni poti v Podljubelju. Projekt »Potrkaj na les« so zaključili 4. in 5. maja. Pripravili so razstavo, kviz in delavnice. V tem šolskem letu so se z raziskovalno nalogo »Ko zadiši po lesu« udeležili tudi državnega tekmovanja mladih raziskovalcev v Murski Soboti. Izdali so brošuro o ugotovitvah različnih raziskovanj na temo gozda in lesa. Pripravili so tudi trim stezo, ki je odgovorila na vprašanje, kako lahko les izkoristimo za rekreacijo.

ŠOLSKA KRONIKA 2001/2002

Podružnična šola Lom je za projekt Nasilje boli zapisala pravila obnašanja na posameznih področjih življenja in dela podružnične šole. Sodelovali so tudi na srečanju učiteljev podružničnih šol, kjer so se predstavili s projektom »Pripoved stoletne smreke«. Podružnična šola Podljubelj je 7. septembra pripravila raziskovalno rekreativni tabor na Kofcah. Program je zajemal ogled planšarije in planinskega doma ter okolice, krašenje pastirskih palic in petje planinskih pesmi ob citrah, priprava planinskih jedi in obisk skodlarja. V šoli so postavili Eko kotiček, kjer se mesečno vrstijo razstave, povezane z naravo- in eko načeli. Na dan Zemlje, 22. aprila so pripravili različne dejavnosti, tako na predmetni kot tudi na razredni ravni. Dan so poimenovali »Naj bo dan Zemlje vsak dan!«. Pripravili so prireditev z naslovom Naše drevo, ta dan je skupina dvajsetih učencev oblikovala Eko znak šole. Izbran je bil znak Lucije Meglič iz 5.c razreda¹⁴. Eko zastava tako ostaja njihova. V okviru projekta Nasilje boli je bila pripravljena delavnica o motnjah prehranjevanja.

ŠOLSKA KRONIKA 2002/2003

20. marca so kot Eko šola sodelovali na Celjskem sejmu. 22. aprila so prikazali vse, kar so v letošnjem projektu, ko so raziskovali papir, pripravili. Pripravili so kviz, akcijo zbiranja starega papirja in očiščevalno akcijo okolice šole in Tržiča. Raziskovali so zgodovino papirja, surovine za izdelavo in postopke le-te. Že sedmič so prejeli Eko

---

¹⁴ Znak bo opisan v nadaljevanju.

zastavo. S svojim delom so dokazali, da šola postaja vedno bolj gostoljubna, kar je potrdila tudi Turistična zveza Slovenije, ki jim je podelila Priznanje s pečatom gostoljubnosti. Dosegli so drugo mesto. K priznanju so doprinesle tudi ureditev okolice, izgled šole, dejavnosti na temo Turizem in ostalo.

ŠOLSKA KRONIKA 2003/2004

Do zaključka raziskovanja za diplomsko nalogo, šolska kronika ni izšla. Sem pa bila v soboto, 17. aprila 2004, na šoli, ko so imeli zaključek letošnjega projekta Čebele. Predstavljene so bile različne teme, tako obravnavani na razredni kot tudi predmetni stopnji. Predstavili so zgodovino čebel, vrste medu, turistično vzgojo, sodobno pripravo hrane,... Na šoli se je predstavilo Čebelarsko društvo Tržič, predstavljena je bila izdelava medenjakov, poslikava panjskih končnic, čebelarska zbirka,... Odigrani sta bili tudi dve gledališki igrici, Lonec medu in Mojca Pokrajculja, ki sta ju pripravili podružnični šoli. Predstavile so se male balerine in mladi glasbeniki. Potekal je kviz in dvo in pol dnevna zbiralna akcija papirja, kjer so učenci letos zbrali rekordnih 19 ton starega papirja.

8.4 Publikacije (izbor le-te)

Projekt je vzpodbudil veliko aktivnost učencev. V tem času so začele nastajati številne seminarske in raziskovalne naloge, priprave razstav, plakatov, brošur, knjižic, knjig, raznih izdelkov,... Šola ima tudi svojo turistično agencijo, preko katere lahko podrobneje spoznate občino Tržič in njene »skrite« zaklade. Po zaslugi enega izmed projektov, se je v okolici mesta Tržič ohranila tudi t.i. ČRNA KUHINJA, ki je nacionalna posebnost.

V okviru projekta so nastajale različne publikacije, ki predstavljajo delo učencev, njihovih mentorjev in zunanjih sodelavcev. v nadaljevanju sem izmed množice publikacij izbrala nekatere, ki predstavljajo posamezne projekte. Publikacije so iz vseh šol, centralne šole Tržič in podružničnih šol Lom in Podljubelj.

1998. leta je izšla knjižica »**Rudarsko naselje pri Lajbu**«, ki opisuje kako so pred sto leti v Podljubelju kopali rudo živega srebra. Zgodbo o rudniku pripoveduje stara

Ijubeljska cesta. V njej so fotografije ceste, njene bližnje in daljne okolice, rudnika in rudarskih hišic, mladih raziskovalcev,...

Učenci od 1. do 4. razreda podružnične šole Lom pod Storžičem, so izdali zvezek z naslovom »**Pastirske pesmi**«. Pesmi so nastale v projektu Planšarstvo v šolskem letu 1999/2000. V njih se zrcali izredna ustvarjalnost učencev, pri pisanju pesmi na določeno temo, seveda ob pomoči mentoric. Dodane so tudi ilustracije s flomastrom.

Ob zaključku eko projekta »**Potr kaj na les**« je bila zbrana vsa dokumentacija o projektu, ki je izšla maja 2001. V tem zvezku se vidi, kako je za dobro zaključen projekt potrebno delovanje celotne šole. Tako v njem najdemo delo geografov, učencev likovne vzgoje in risanja na razredni stopnji, gospodinjstva,... Poleg teh najdemo v zvezku tudi opis bontona v gozdu, orientacije v njem, kako ročno izdelamo papir, opis gozdne učne poti, izdelavo eteričnih olj iz različnih vrst lesa, različna glasbila, izdelke pri tehniki, seznam in kartografijo žag in alpskih hiš v Lomu,... Del zvezka je namenjen tudi delu pri angleškem jeziku pod naslovom »**Knock on wood**«.

Podružnica Lom pod Storžičem je v letu 2000/2001 pripravila podprojekt projekta »**Potr kajmo na les**«, z naslovom »**Pripoved stoletne smreke**«. Cilja projekta sta bila, da se poudari pomen lesa in gozda v človekovem življenju in da se pri izdelavi izdelkov upoštevajo lastnosti lesa. Preko projekta so otroci spoznavali gozd in njegov pomen, pot lesa od drevesa do izdelka, iskali razlike med staro in sodobno žago, komunicirali z zunanjimi sodelavci in vaščani, ustvarjali izdelke iz lesenih ostankov,...(glej: Šlibar in drugi, 2000/2001) V knjigi so podrobneje predstavljeni izdelki učencev od 1. do 4. razreda.

V sodelovanju s Turistično agencijo Zali rovt je nastala raziskovalna naloga z naslovom »**Napeljite vodo na turistični mlin**«, v kateri so raziskovali, kako bi lahko izkoristili vodo pri oblikovanju turističnega programa in kako bi bil lahko športni ribolov element popestritve turistične ponudbe mesta Tržič. (glej: Klemenčič in drugi, 2001/2002: 3)

8.5 Aktivnosti na šoli za ohranitev Eko zastave

Ob kratkem intervjuju z gospo Romano Janc sem želela izvedeti, katere kriterije so v letošnjem šolskem letu izpolnili in ali jim bo uspelo ponovno pridobiti ekozastavo. Povedala je, da so tudi letos sodelovali na nekaterih od predlaganih šestnajstih kriterijev, tako da so si ponovno pridobili ekozastavo. Letos so že tretje leto sodelovali na ekokvizu Raziskovanje okolja Evrope za osnovne šole. Letos so bila obravnavana urbana območja Evrope. Na njem sodeluje večje število učencev, med katerimi gre prvi med njimi na državno tekmovanje. Sodelovali so v tematskem sklopu Voda s poudarkom na varčevanju in odkrivanju onesnaževanja in preprečevanja onesnaževanja. Na temo odpadki vsako leto pripravijo dan, ki so ga poimenovali »Za lepši Tržič«, ki je ponavadi pripravljen na dan Zemlje. Očistijo okolico, zbirajo star papir in nevarne odpadke kot so baterije in zdravila. Otroci rišejo in pripravljajo tudi ekovoščilnice na Zimsko tematiko. Med vsemi poslanimi izberejo dvanajst najlepših, ki se jih prodaja preko šol in po hišah. Denar je namenjen pomurskemu centru, nekaj odstotkov od prodaje pa ostane Eko šoli. Lani je bila izbrana tudi ena ekovoščilnica iz njihove šole. Udeležili so se tudi dveh koordinacij. Večina teh koordinacij je v vzhodnem delu Slovenije. Učenci likovnega pouka in slovenščine so pripravili strip na temo »Avto v službi človeka in narave«. 17. aprila so izvedli Eko dan. Imajo svojo himno, internetno stran, ki pa še ni prevedena v angleščino. Vsake toliko časa sodelujejo na Ekobazarju in se udeležujejo seminarjev, ki jih pripravlja nacionalna koordinacija.

8.6 Eko znak šole

V šolskem letu 2001/2002 so se na šoli odločili, da bodo oblikovali svoj, šolski eko znak, ki naj bi simboliziral njihova prizadevanja za ohranjanje in izboljšanje okolja, v katerem živijo.

Izbran je bil znak Lucije Meglič, ki ga je obrazložila takole:

»Znak opozarja vse nas, da moramo okolje, v katerem živimo bolj varovati. Steklenica v vodi predstavlja onesnaževanje, hiša v njej pa simbolizira dediščino – (kulturno) Kurnikovo hišo. Z onesnaževanjem in poseganjem v strugo Tržiške Bistrice posegamo tudi v življenje rastlin in živali v njej. Če bomo bolj skrbeli zanjo, bodo ribe v večjem številu skakale iz vode, ptički bodo peli in letali naokrog, okolje v katerem

živimo, bo postalo bolj prijazno. Sončki okrog znaka pa simbolizirajo svetlobo nad Tržičem, saj se mi mladi zavedamo odgovornosti, ki jo imamo in vemo, da je na nas, da ohranimo in izboljšamo okolje v katerem živimo¹⁵.

8.7. Financiranje projekta

Eko projekt stane. Je projekt, ki poleg znanja učencem omogoča tudi veliko število ustvarjalnih delavnic in jim želi v praksi posredovati teorijo. Za vse to pa seveda ne more poskrbeti nacionalna koordinacija, temveč si morajo šole pri tem pomagati tudi same. Projekt na OŠ Tržič ne bi mogel obstajati, če ne bi imel podpore vodstva šole in ravnatelja. Oni so tisti, ki se ukvarjajo s procesom iskanja sponzorjev in donatorjev eko projekta. Stalni in priložnostni sponzorji in donatorji šoli omogočajo, da učenci ne plačajo nič za vse delavnice, ki jih v okviru projekta obiskujejo. S sredstvi, pridobljenimi na tak način, šola izdaja tudi posamezne publikacije, ki so nastale na podlagi posameznih projektov. Poleg denarja, je tu prisotno tudi veliko število prostovoljcev na lokalni ravni, hkrati pa je velik plus tudi dejstvo, da je Občina Tržič zelo naklonjena projektu in tako pomaga pri velikem številu projektov. Pomoč je lahko v obliki storitev ali pa sredstev, to so stvari, ki se jih dogovorijo ob posameznem projektu.

8.8. Kako naprej?

Pojem Eko šola je zelo širok pojem. Romana Janc, ki z letošnjim šolskim letom verjetno prepušča mesto koordinatorja svojemu, do sedaj še neznanemu nasledniku, je velikokrat poudarila, da želijo v okviru Eko šole zaobjeti mnogo več kot le problematiko narave in njenega ohranjanja v ožjem smislu. Tako so v preteklosti obravnavali temo Nasilje boli, ker se je v šoli pojavljalo vedno več incidentov, s tem ozaveščanjem pa so dosegli bolj sproščene odnose in umirjeno šolsko vzdušje. Nasilje boli, kakršnokoli že je: nad živalmi, človekom, naravo,... Vsa področja pa so posledično med seboj povezana, zato se jim je to zdelo nujno potrebno. Povedala je tudi, da ob globljem razumevanju ni področja, ki ne bi sovpadalo s to temo. Ob iskanju teme moraš pred seboj imeti že vizijo končnega cilja, ki ga želiš doseči.

---

¹⁵ Priloga D

9 POMEN EKOLOŠKO-IZOBRAŽEVALNIH AKTIVNOSTI ZA KREPITEV AKTIVNEGA DRŽAVLJANSTVA IN SOCIALNEGA KAPITALA

V nalogi sem že omenila, da je eden izmed glavnih namenov projekta spremeniti mišljenje in delovanje šole, ki je vključena v ta projekt, vključno z njeno okolico.. V delovanje šole se preko različnih projektov vključujejo tudi razne ustanove in organizacije, društva, skupine posameznikov, preko novinarjev pride do krajevne in nacionalne medijske pokritosti, šola se povezuje tudi mednarodno, kjer predstavlja svojo državo in njeno delovanje. "Vse to kaže na prisotnost socialnega kapitala in aktivnega državljskega angažmaja."

Sam koncept socialnega kapitala predstavlja v konceptualni zgradbi družbenih ved novost, zato se ta koncept zelo proučuje, uporablja in sprejema, kar se kaže v številnih objavljenih delih na to problematiko in v raznih proučevanjih, kjer ta koncept uporabljajo. Z uporabo tovrstnega koncepta je možno proučevati katerikoli družben pojav ali situacijo. Je tak koncept, ki ni ostal omejen zgolj na družbene vede ampak je bil in je deležen tudi javne razprave.

Koncept so zasnovali trije ljudje, ki izhajajo iz različnih področij. Robert Putnam je politolog, Pierre Bourdieu je sociolog, James Coleman je prav tako sociolog, vendar močno povezan z ekonomijo, zato so se razvile tudi tri smeri koncepta. Prvo, individualistično smer, zastopa Bourdieu, ki definira socialni kapital kot »agregat dejanskih in potencialnih resursov, ki so povezani s posedovanjem trajnih omrežij bolj ali manj institucionaliziranih odnosov vzajemnega poznanstva in prepoznavanja ali, z drugimi besedami, s članstvom v skupini, ki vsakemu od članov nudi podporo kolektivno posedovanega kapitala, 'priporočilo', ki jim daje pravico do zaupanja v različnih pomenih besede«. (Bourdieu v Adam, 2003: 8)

Najbolj pomembna različica te definicije je definicija Portesa, ki socialni kapital definira kot »zmožnost zagotoviti si koristi skozi članstvo v omrežjih in drugih družbenih strukturah«. (Adam, 2003: 8) Drugo smer zastopa Coleman, ki pravi, da

»je [socialni] kapital definiran s svojo funkcijo. To ni ena sam entiteta, temveč niz entitet, ki imajo dve skupni lastnosti: vse so sestavljene iz nekega aspekta družbenih struktur in pospešujejo določena delovanja akterjev – bodisi posameznikov ali korporativnih akterjev – znotraj strukture«. (Coleman v Adam, 2003: 8) Pri Colemanu je viden premik od individualnih učinkov k učinkom, ki so pomembni za skupine, organizacije, institucije ali družbe, kar se imenuje socio – centrična perspektiva. Putnam črpa svojo definicijo iz Colemanove in pravi: »Socialni kapital se nanaša na obliko družbenih organizacij, kot so zaupanje, norme in omrežja, ki lahko izboljšajo učinkovitost družbe z olajševanjem koordinatnih delovanj...«. (Putnam, 1993: 167)

Problem, ki nastaja pri konceptu socialnega kapitala je ta, da zaradi epistemoloških razlogov ne moremo govoriti le o enem veljavnem merilu socialnega kapitala, kažejo se tudi problemi nejasnega in nedefiniranega koncepta, ni trdnega konsenza, kaj socialni kapital sploh je,... Kljub temu se večina avtorjev strinja, da »se pri socialnem kapitalu ukvarjamo z določenimi vidiki družbene strukture, ki omogoča družbeno delovanje.« (Adam, 2003: 9)

Odprtost in povezovanje posameznika z drugimi posamezniki in institucijami na okolje-varstvenem področju je prav tako značilno za elemente državljanstva po T.H.Marshallu, ki državljanstvo razdeli na civilno, politično in socialno državljanstvo. Med določene karakteristike in procese, ki so ključni za aktivne državljane in državljanke spadajo:

1. izgrajevanje identitete in identifikacija z določenimi skupinami, organizacijami, idejami, osebami, institucijami,...
2. izgrajevanje odgovornosti (kritična refleksija, interpretacija, konceptualizacija posamezne socialne situacije), prevzemanje individualne odgovornosti,...
3. doseganje učinkovitosti, ki se nanaša na sposobnost prepoznavanja razlik;
4. doživljenjsko usposabljanje in izboljševanje osebnostnih in socialnih kapacitet; (glej: Podmenik, 2003)

Tako kot pri socialnem kapitalu, kjer so glavne komponente vrednote, zaupanje in sodelovanje, je tudi pri aktivnem državljanstvu potrebno graditi zaupanje, izoblikovati vrednote in uspešno sodelovati z ostalimi skupinami in institucijami. Ravno to je prav

tako potrebno pri okoljski vzgoji. Okoljska vzgoja s posredovanjem okoljskih vrednot, znanja in informacij predstavlja pomemben element krepitve zaupanja, hkrati pa s svojimi projekti, raziskovalnimi in seminarскими nalogami odpira poti za medsebojno sodelovanje med posameznimi institucijami in posamezniki. S svojimi projekti sega preko svojih meja in tako vpliva tudi na delovanje drugih posameznikov in institucij (sodelovanje društev, posameznikov, občine, komunalnega podjetja,...). V projektu Eko šola kot način življenja dosega okoljska vzgoja na nek način najkakovostnejšo realizacijo svojih načrtov in vizij. Konkretno lahko rečemo, da so ob uvedbi projekta Eko šola kot način življenja v Sloveniji, prisotni vidni rezultati v okviru samih šol, njihovega delovanja in poslovanja ter njihovega vpliva na bližnjo in daljno okolico. Projekt, s svojim varčevalnim in prijaznim odnosom do okolja, šoli pomaga prihraniti denar. Z njim se lahko pripravi in uresničuje tako varčevalni program za vodo kot tudi varčevalni program za energijo. Zmanjšuje se količina odpadkov na šoli, hkrati pa se spodbuja njihovo ločeno zbiranje. S svojo demokratičnostjo, odprtostjo, vključevanjem idej in prispevkov posameznika je Eko šola tudi prostor, kjer se v vzgojo vnašajo trajnostne vrednote in demokratična državljanska kultura, ki se prenaša preko aktivnih državljanov navzven, v okolje v katerem živijo.

Projekt predvideva uvajanje drugačnih metod in oblik dela pri pouku, medpredmetno povezovanje, interdisciplinarnost, nujnost projektnega delovanja in povezovanja delovanja na šoli ter izboljšanje medsebojnih odnosov tako na šoli kot tudi izven nje. S povezovanjem in izboljšanjem odnosov prihaja do medsebojnega zaupanja in sodelovanja, predvsem pa se spreminja miselnost o in do narave.

Projekt poleg vseh teh stvari predvideva tudi oblikovanje mreže Eko šol, izdajanje priročnikov za izvedbo tematskih sklopov (voda, energija, odpadki), tematske sklope, ki jih šola izbere glede na aktualnost in okolje, izvedbo seminarjev za koordinatorje in učitelje vključene v projekt, strokovne ekskurzije, srečanja koordinatorjev šol za izmenjavo mnenj in izkušenj, razstave in predstavitve, druženje učencev in dijakov ter izmenjavo izkušenj tako v državi, kot med državami. S tem projekt spodbuja mednarodno spoznavanje držav in njihovega delovanja v okviru projekta in rezultate, ki se preko projekta lahko dosežejo, uresničujejo in izboljšujejo.

10 O HIPOTEZAH (INTERPRETACIJA)

Glede na podatke, ki sem jih preko pisanja diplome pridobila, lahko rečem da se okoljska vzgoja, to je odgovorni odnos do narave, res začne že v otroštvu in mladosti. Sploh bi lahko bolj preprosto rekla, da se začne ta odnos že od otrokovih malih nog. Družina je namreč prva, ki otroka vzgaja. Starši otroka vzgajajo tudi s tem, da mu posredujejo vrednote, ki so pomembne njim, te vrednote pa so tudi sami pridobili od svojih staršev in od družbe v kateri živijo. Danes, ko se vrednotna orientacija vedno bolj usmerja v post-materialistično, lahko govorimo, da vse več staršev v ospredje postavlja kakovost življenja, kar posledično kaže tudi na lepše in čistejše okolje, v katerem živijo in skrb zanj. Skupaj z družino otroka v zgodnjem otroštvu in v predšolski dobi vzgaja tudi predšolska vzgoja, ki se najbolj dotika otrok, ki obiskujejo vrtec. V predšolskem obdobju se otrok, tako kot že doma, identificira s starejšo osebo, želi posnemati kar ona počne, še posebej pozorno spremlja vse kar se dogaja okoli njega. Vsaka stvar, ki se zgodi, je nekaj novega in nekaj kar kliče k posnemanju. V predšolski vzgoji ne smemo pozabiti na pomen vzgojiteljic in vzgojiteljev, saj imajo resnično velik vpliv in postanejo na nek način druga mama ali oče. Ti pa otroku predstavljajo zgled.

Pomembnosti okoljske vzgoje v otroštvu se zaveda tudi država, kar je razvidno iz dejstva, da je problematika odnosa do narave vključena v Kurikulum za vrtce, kjer je podrobneje prikazano to področje. V naravi otrok razvija svoje sposobnosti, da bi se lahko dejavno vključil v okolje, ki ga obdaja. Predvsem je v Kurikulumu konkretiziran okoljski odnos, s tem ko nakaže na zabavno raziskovanje narave, njenih pojavov, snovi, živali in predmetov. Hkrati se otrok začne zavedati sprememb v okolju, ki jih povzročijo letni časi in kako ti vplivajo na dejavnosti ljudi. Spoznava živali, lahko se jih dotakne, jih opazuje in se igra z njimi. Pri otrocih ima igra izreden pomen, saj se preko nje otrok največ nauči. Tako lahko v obliki igre že ločujejo smeti, rišejo naravo, živali, izdelujejo stvari iz naravnih materialov, se igrajo igre vlog,... V predšolski vzgoji so zastavljeni globalni cilji, preko katerih otrok pride med drugim tudi do okoljske vzgoje. Otrok naj bi v tem obdobju začel razvijati naklonjen, spoštljiv in odgovoren odnos do žive in nežive narave, spoznavati svoje telo, življenjski cikel, zdrav in varen način življenja, spoznaval naj bi snovi, prostor, čas, zvok, svetlobo,

tehnične predmete, razvijal naj bi spretnosti na področju tehnike in tehnologije, spodbujajo se tudi različni pristopi k spoznavanju narave.

V mladosti se ta že začeti proces nadaljuje in se le izpopolnjuje v svoji zahtevnosti, sodelovanju, odgovornosti. Mladostniku ni dovolj le uspeh v igri, želi si rezultatov, ki so vidni ne le v razredu, temveč je ta uspeh nekaj, s čimer se lahko pohvali in pridobi izkušnje za prihodnost. Mladim je potrebno tovrstno sodelovanje prikazati kot koristno zanje na čisto konkretnih primerih, potrebno jih je nagraditi, jim vlivati poguma in jih spodbujati, saj je to obdobje iskanja sebe, svoje pripadnosti družbi, razredu, družini. Sodelovanje pri projektih, raziskavah, natečajih, pripravljanju iger, delavnic, predstavitev, spletnih strani, seminarjev – vse to mladostnika spodbuja, da vztraja v okolju, kjer se počuti del neke celote. S tem se izboljšuje njegova samozavest in posledično tudi odnosi na splošno, kar kaže na to, da se preko projektov da vplivati tudi na druga področja življenja. Spremeni se vedenjski vzorec otrok, kar je razvidno iz raziskave, ki jo omenjam v diplomski nalogi. Primer za tovrsten pojav je prav tako projekt »Nasilje boli« v OŠ Tržič, ko so preko celoletnega dela uspeli v šoli spremeniti klimo iz zelo napete, nasilne, negativne v pozitivno, sodelujočo klimo, kjer se otroci veliko raje zadržujejo in ne bežijo drugam.

Druga hipoteza, ki sem si jo na začetku zastavila je, da uspešen način okoljske vzgoje predstavlja vključevanje šol v projekt Eko šola kot način življenja. Vzemimo na primer otroka, katerega starši niso posvečali veliko pozornosti okoljski vzgoji in ga niso dali v vrtec, ker to ni obvezno. Ob prihodu v šolo, kjer so vključeni v ta projekt, se lahko tak otrok nauči in spozna mnogo več, kot bi se naučil v šoli, ki ni vključena v tak projekt. Ne želim reči, da je okoljska vzgoja prisotna le v šolah, ki so vključene v ta projekt, vendar pa je intenzivnost razvijanja odgovornega odnosa do narave in njenega spoznavanja v tovrstnih šolah vsekakor mnogo večja in bolj raznolika, k čemur jih zavezujejo tudi kriteriji za vključitev v projekt, pridobitev Eko zastave in njeno ohranjanje. Z vključitvijo šole v projekt skuša vanjo prinesiti nove zamisli in pobude za obogatitev pouka in obšolskih dejavnosti, s tem pa pomaga otrokom, da razvijejo bolj čustven in strokoven odnos do okolja in njegovih zmogljivosti. Pomembno pri projektu je, da ne govori in raziskuje stvari, ki so nekje daleč, temveč se ukvarja s konkretnimi problemi, ki jih lahko otroci opazujejo tako rekoč na svojem dvorišču, torej so del njihovega vsakdanjika.

Glede pomena Eko šol se je opredelila tudi država, ko je Svet za varstvo okolja RS razpravljal o izobraževanju o okolju in je bilo omenjeno, da projekt Eko šola kot način življenja predstavlja osvežitev in napredek v okoljski vzgoji in izobraževanju v okolju.

Tako ugotavljam, da je vključevanje šol v projekt Eko šola kot način življenja uspešen način okoljske vzgoje.

ZAKLJUČEK

Dolgo časa se človek ni zavedal pomena odgovornosti do narave, vendar pa je danes, ob tsunamijih, poplavax, zemeljskih plazovih, hudih snežnih metežih, nalivih in še bi lahko naštevala, jasno, da smo nekje zgrešili pot, ki je vodila k sožitju med naravo in človekom. Veliko pozornosti namenjamo odnosu do sebe, do drugih, do Boga in kar je spodbudno, vse več se ukvarjamo tudi z odnosom do narave. Prav kvaliteta in vsebina odnosa do okolja, prihodnosti in narave je namreč tista, ki je pogoj za ohranjanje okolja in človeštva. Jonas spregovori o etiki prihodnosti, ki se bo dotaknila sedanosti na tak način, da bo zavarovala prihodnost pred posledicami našega današnjega delovanja. Vedno bolj se kaže potreba ne le po ohranitvi razmer, temveč po njihov izboljšavi. Zavzame se za etiko skromnosti, ki pravi da se splača potruditi za človeka kakršen je in govori o tem, da je potrebno v ospredje postaviti ekocentrično etiko in ne tradicionalne egocentrične etike. Problem pri našem odnosu do narave je v moči, ki jo človek ima zaradi razuma ter posledično znanja in potem to moč s pridom izkorišča za včasih popolnoma nerazumna dejanja. Zaradi svoje moči smo po Jonasu še toliko bolj odgovorni, saj moramo za večja in pomembnejša dejanja, ki vplivajo na celoten planet tudi veliko bolj odgovarjati. V ospredje bi morale vstopiti kreposti, kot so sramota, dobrodelnost, sočutje, strah kot izraz naše odgovornosti, potrpežljivost in zmernost. Mnoge med njimi so kardinalne kreposti, po katerih naj bi človek stremel k višjemu dobremu. Človek na žalost velikokrat deluje ravno nasprotno tem vrednotam in se tako zapira v okvire lastne sebičnosti. V človeku je potrebno vedno bolj prebujati odgovornost za svoje, svobodne izbire. V tem kontekstu lahko instanco predstavlja tudi vest, ki pa je na žalost lahko zmotna, če se je ne vzgaja in krepi. Zato se poudarja odgovornost za nekaj. Te odgovornosti za odločitve glede narave se otroci in mladi lahko naučijo tudi preko okoljske vzgoje in izobraževanja o naravi.

V Sloveniji je tradicija okoljske vzgoje in izobraževanja razmeroma bogata. Je ena izmed desetih vrst vzgoje, ki se jih da vključiti v vsak predmet vzgojno-izobraževalnega procesa. Sprva jim ta pogled odkrivajo starši, ob odločitvi, da dajo otroka v vrtec, pa v njihovo življenje vstopi tudi predšolska vzgoja. V predšolskem obdobju se otrok v vrtcu sreča s spoznavanjem narave in njenih pojavov, preko njih

pa do nje ustvarja nek odnos. Pomembno je pravilno in točno posredovanje informacij, otroku je potrebno predstaviti ne le možnosti njene uporabe in izkoriščanja, ki jih narava ponuja, temveč mu je potrebno pokazati tudi nevarnosti in posledice tovrstnega početja. Hkrati je otroku treba pogled usmeriti tudi na dejanja in aktivnosti, ki spodbujajo ljubeč in odgovoren odnos do narave in ki pomagajo iskati neko ravnovesje med človekom in naravo. To mu lahko omogočijo tudi drugi, ki zanj skrbijo v času odsotnosti staršev, kot na primer stari starši, varuške,...

Ob vstopu v šolo se otrok prav tako sreča z okoljsko vzgojo, ki je v šolah, vključenih v projekt, še na poseben način obravnavana. Ob pregledovanju šolskih kronik in letnih delovnih načrtov OŠ Tržič, ki sem si jo vzela kot študijo primera, je bilo razvidno, da se ta problematika skuša vključevati v vse predmete na predmetni ravni, kot tudi v razredno raven, kjer se tematik dotikajo predvsem preko iger in izvenšolskih dejavnosti. Zanimivo je bilo gledati enega izmed sedaj že mnogih projektov, to je »Potrkaj na les«, ki so jih predstavili. Iz njega je razvidno, da se da v projektu zajeti vse predmete, ki se izvajajo na šoli, tako ni zapostavljena ne matematika, ne slovenščina, ne telovadba, ne gospodinjstvo, ne računalništvo, ... Sam projekt Eko šol, gledano vseslovensko, je zelo spodbuden, zanimiv in dandanes zelo aktualen in »moderen«, zelo dobro je razdelan, ima dobro zastavljene cilje, sistem evalvacije, preverjanja, sodelovanja in nagrajevanja. Sam projekt je deležen vedno novih idej in izboljšav s strani vodstva, je pa res, da za vso teorijo obstaja tudi praksa. V praksi se tako ponavadi določene stvari spremenijo, predelajo, dodelajo, olajšajo, kar pa je po mojem mnenju priporočljivo, saj ima vsaka šola svoj način pristopa k projektu. Način pristopa je vsekakor odvisen tudi od vodstva šole, koordinatorskega na šoli in učiteljev, ki delajo v okviru šole. Potrebno je veliko časa, preden se stvari postavijo na prava mesta, preden se šola odloči, pri katerih od predlaganih projektov bo sodelovala, kaj bo glavna tema projekta, kaj je bil namen sodelovanja, kako bodo svoje sodelovanje pri projektu širili tudi navzven, v svojo okolico in v današnjem času zelo pomembno vprašanje, od kod se bo projekt financiral – iskanje sponzorjev in donatorjev.

Problem, ki sem ga sama opazila in so mi ga tudi na OŠ Tržič potrdili je, da je navkljub neverjetni vnemi in zainteresiranosti otrok izredno malo staršev, ki bi pokazali svojo podporo in zanimanje za to, kaj njihovi otroci počnejo, ustvarjajo, raziskujejo, o čem razmišljajo, na kaj so ponosni, kaj jih motivira. Ob tem se mi poraja

naslednje: ali bodo otroci po koncu sodelovanja v projektu videli smisel v odgovornem odnosu do narave, če njihovi prvi vzorniki ne pokažejo zanimanja za to, za kar oni porabijo veliko svojega časa in energije. Brez podpore staršev je namreč vsak rezultat lahko le seme, ki pade na neplodna tla in tako vse skupaj kaj kmalu lahko postane le prijetna izkušnja iz otroštva in mladosti, ki pa ne postane del življenja nekoga, ki mu je bilo nekoč mar za okolje in naravo v kateri živi. Ne želim pesimističnega zaključka diplome, zato bi dodala še eno stvar. Znanje in vedenje o stvareh, ki smo si ju nekoč že pridobili, ostane v nas in spi, dokler ju nek klik zopet ne prebudi in se zavemo, da je lahko to znanje in vedenje povod za našo nadaljnjo odločitev, ki mogoče postane celo naša temeljna odločitev.

LITERATURA

1. Adam Frane, Rončević Borut (2003): »Socialni kapital: opredelitve in raziskovalne strategije«, v: Socialni kapital v Sloveniji, (ur.) Makarovič Matej, zbirka Sodobna Družba; 2003, št. 1, založba Sophia, Ljubljana 2003, str. 5-32
2. Ambramson Paul R., Inglehart Ronald (1995): "Value Change in Global perspective", The University of Michigan Press, 1995
3. Anko Boštjan: "Vsepovezujoča vloga okoljske vzgoje", Okoljska vzgoja v šoli, let.1, 1998, str. 25-27
4. Bahčič Robert: "Frančišek Asiški in njegov odnos do narave", Okoljska vzgoja v šoli, let.1, 1998, str.42-45
5. Bauman Zygmunt (1993): »Modernity and ambivalence«, Cambridge: Polity Press, 1993
6. Bauman Zygmunt (1995): »Postmodern Ethics«, Oxford: Blackwell, 1995, str. 16-36
7. Bauman Zygmunt (2002): »Life in fragments: essays in postmodern morality«, Oxford, Malden: Blackwell, 2002, cop. 1995
8. Beck Ulrich (2001): »Družba tveganja«, Krtina d.o.o., Ljubljana 2001
9. Greisch Jean (1992): »Služabniki in talci narave?«, zbornik: Personalizem in odmevi na slovenskem, Ljubljana 1998
10. Inglehart Ronald (1990): "Culture shift in advanced industrial society", Princeton: Princeton University Press, 1990
11. Inglehart Ronald (1995): »Public Support for Environmental Protection: Objective Problems and Subjective Values in 43 Societies«, Political Science & Politics, Vol. 28, No.1: 57-71
12. Inglehart Ronald (1997): "Modernization and postmodernization: cultural, economic and political change in 43 societies", Princeton (New Jersey), Chichester: Princeton University Press, 1997
13. Inglehart Ronald (2000): "Building a Worldwide Network of Social Scientist"
<http://wvs.isr.umich.edu/papers/modern.html>
14. Jonas Hans (1984): »Princip odgovornost«, IP Veselin Masleša, Sarajevo, 1990
15. Kirn Andrej (1992): »Ekološka (okoljska) etika«, ARAM, d.o.o., Maribor
16. Kovač Edvard: Predavanja iz predmeta Socialna in politična etika

17. Lah Avguštin: "Aktualne okoljske teme in izobraževanje", Izobraževanje o okolju za okolje prihodnosti, ur. Avguštin Lah, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije, 2000, Zbirka Usklajeno in sonaravno, šte. 9, Ljubljana, 2003, str. 19-24
18. Levinas Emmanuel (1998): »Etika in neskončno«; Čas in drugi, Družina, Ljubljana 1998
19. Levinas Emmanuel (1997): »Eksistenca in etika«, Apokalipsa, revija za preboj v živo kulturo, Ljubljana 1997, št. 16-17
20. Marentič Požarnik Barica: "Zahtevni cilji in metode okoljske vzgoje", Izobraževanje o okolju za okolje prihodnosti, ur. Avguštin Lah, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije, 2000, Zbirka Usklajeno in sonaravno, šte. 9, Ljubljana, 2003, str. 59-62
21. Ošljaj Borut (1995): »Princip odgovornosti kot etično posredovanje med svobodo in bitjo«, Anthropolos: časopis za sodelovanje humanističnih in naravoslovnih ved, za psihologijo in filozofijo, Ljubljana 1995, št. 3-4
22. Pavšer Nada: "Pobude in zgledi "Ekošol" Slovenije", Izobraževanje o okolju za okolje prihodnosti, ur. Avguštin Lah, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije, 2000, Zbirka Usklajeno in sonaravno, šte. 9, Ljubljana, 2003, str. 74-78
23. Podmenik Darja (2003): "Aktivno državljanstvo in socialni kapital", v: Socialni kapital v Sloveniji, (ur.) Matej Makarovič, zbirka Sodobna Družba; 2003, št. 1, založba Sophia, Ljubljana 2003, str.56-79
24. Plut Darinka in Dušan (1999): Zakaj – zato o okolju, DOVES, Koper, 1999
25. Plut Dušan: „Vzgoja in izobraževanje za naravo in okolje“, Izobraževanje o okolju za okolje prihodnosti, ur. Avguštin Lah, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije, 2000, Zbirka Usklajeno in sonaravno, šte. 9, Ljubljana, 2003, str. 8-12
26. Putnam Robert D. (1993): "Making democracy work: civic traditions in modern Italy", Princeton, Princeton University Press, 1993
27. Gogala Viljem (2001): »Če želimo preživeti, moramo biti moralni do drugih«, intervju z Zygmunt-om Bauman, DELO, leto 43, št. 299 (29. december 2001), str. 18-20

28. Saje Stojan (2001): "Zastava bo ostala njihova", Gorenjski glas, let. 54, št.35 (8.maj 2001)
29. Saje Stojan (2002): "Ekologija kot način življenja", Gorenjski glas, let. 55, št.32 (26.april 2002)
30. Sewitz Peter (1997): "Hans Jonas – The Philosopher or Life", German News, May 1997
link: www.germanembassy-india.org/news/may97
31. Vovk Marinka: "Praktični vidiki okoljskega izobraževanja", Izobraževanje o okolju za okolje prihodnosti, ur. Avguštin Lah, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije, 2000, Zbirka Usklajeno in sonaravno, šte. 9, Ljubljana, 2003, str. 46-53
32. Janez Pavel II. (1994): »Okrožnica Sijaj resnice«, Zbirka Cerkevni dokumenti - 52, Družina, Ljubljana 1994
33. Eko vrtec kot način življenja:
http://www2.arnes.si/~opvbisticams/projekti/eko_sola/eko_sola-bilten.html#vrtec
34. Kurikulum za vrtce:
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/pdf/vrtci_kur.pdf
35. www.eko-sola.si
36. Vrednotne orientacije Slovencev v obdobju od leta 1991-1997, Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, Ljubljana, oktober 1999
37. <http://www.ekosola.si/predstavitev.html>
38. <http://www.sbaza.net/index.php?nacin=znanost&z1=14&z2=0&gradivo=351>
Predavanja iz Pedagogike
39. <http://www.sigov.si/zmar/arhiv/og1099/cosl1099.html>
Ekonomsko ogledalo 10/99, "Vrednote – razvoj družbe"
40. <http://www2.arnes.si/~oskrzv1s/>
41. Letni delovni načrt OŠ Zali rovt 1996/1997
42. Letni delovni načrt OŠ Zali rovt 1997/1998
43. Letni delovni načrt OŠ Zali rovt 1998/1999
44. Letni delovni načrt OŠ Zali rovt 1999/2000
45. Letni delovni načrt OŠ Zali rovt 2000/2001
46. Letni delovni načrt OŠ Tržič 2001/2002
47. Letni delovni načrt OŠ Tržič 2002/2003

48. Letni delovni načrt OŠ Tržič 2003/2004
49. Šolska kronika OŠ Zali rovt 1996/1997
50. Šolska kronika OŠ Zali rovt 1997/1998
51. Šolska kronika OŠ Zali rovt 1998/1999
52. Šolska kronika OŠ Zali rovt 1999/2000
53. Šolska kronika OŠ Zali rovt 2000/2001
54. Šolska kronika OŠ Tržič 2001/2002
55. Šolska kronika OŠ Tržič 2002/2003

PRILOGA A

Celoten spisek kriterijev za šolsko leto 2003/2004

Nacionalni projekt
Eko šola kot način življenja
Naredi si gredico in skrbi zanjo!
Postavi ptičjo hišico in opazuj ptice!
Ugašaj luč, tudi v temi je prijetno!
Varčuj z vsako kapljico vode!
Razmišljaj EKO, pa boš frajer!

Kriteriji za pridobitev ekozastave v šolskem letu 2003/04

1. Izpeljava vseh sedmih korakov ekošole.
2. Oddan letni program dela šole do 20. novembra, Ida Kavčič.
3. Izpolnjena prijavnica za ekozastavo oddana do 20 aprila.
4. Skladno z navodili nacionalne koordinacije priloge k prijavi. Nepopolnih prilog ne bomo upoštevali.
5. Sodelovanje vsaj v petih dejavnostih v tekočem letu, ki jih organizira nacionalna koordinacija:
  - Ekokviz Raziskovanje okolja Evrope za osnovne šole , Milan Bogataj
  - Ekokviz za srednje šole Zdrava prehrana, obeležje mednarodnega dneva riža, Marjetka Širec, SS za gostinstvo in turizem
  - Voden tematski sklop Energija. Poročilo oddano vodji mag. Mihaeli Mrzlikar.
  - Voden tematski sklop Promet in okolje. Poročilo oddano vodji ga. Sonji Uršič
  - Ostale teme kot npr.sodelovanje v tematskem sklopu Voda s poudarkom na varčevanju in ter odkrivanju onesnaževanja in preprečevanje onesnaževanja. Poročilo oddati N. Pavšer,
  - Odpadki vključno z akcijami v svojem kraju kot npr. »Znebimo se divjih odlagališč« Barbari Žličar
  - Sodelovanje v razpisu za izbor novoletnih motivov na ekovoščilnicah.
  - Sodelovanje v pilotskem projektu Ekošola in ISO standardi 14001.
  - Udeležba na vsaj eni koordinaciji.
  - Sodelovanje v razpisu Avto v službi človeka in narave.
  - Izvedba ekodneva.
  - Izviren ekoznak šole.
  - Izvirna ekohimna
  - Urejene WWW strani z angleškim prevodom in sodelovanje z evropskimi ekošolami. Pošljite povezavo (link) za pregled vaših strani na nacionalno koordinacijo, Aleš Matko.
  - Sodelovanje na Ekobazarju, Jože Jarh.
  - Udeležba šole, Doma Centra za šolske in obšolske dejavnosti ali vrtca na seminarju Kako postati dobra ekošola?

6. Zaključno poročilo o projektu 1 tipkano stran formata A4 z izvedenimi letnimi dejavnostmi, ki se ujema s planiranimi dejavnostmi. V kolikor dejavnosti niso izvedene, navedite vzrok.

Skladno s kriteriji naključnega vzorca bomo zbrali nekaj ekošol predvidenih za ekozastavo v letu 2004 in jih evalvirali skladno s kriteriji za pridobitev ekozastave. Evalvacijo bomo izvajali od januarja naprej.

Nada Pavšer

Nacionalna koordinatorica

PRILOGA B

Eko listina

EUROPEAN ECO-SCHOOLS

(EVROPSKA EKO ŠOLA PODELJUJE PRIZNANJE)

AWARD CERTIFICATE

Presented to
OS TRZIČ

For outstanding achievement in
improving the environmental quality of the school and community.
(Za izjemen dosežek pri izboljšanju kakovosti okolja v šoli in lokalni skupnosti.)

Eco-Schools European Coordinator

Eco-Schools National Coordinator

European Director - FEEE

Ljubljana, 5. junij 2003

Date/Datum

Feee

Foundation for Environmental Education in Europe

ČLANI EKO SVETA ŠOLE:

- Predstavniki
- šole
  - staršev
  - drugih institucij

Komana Turk
Marko Aleš
Mojca Aljančič
Mira Kramarič
Maja Ahacič
Dominika Šmitek
Jekica Gaber
Štefka Kant
Stane Grum
Janež Godnov
Asenka Dolenc
Bavel Kupar
Lado Srečnik
Alja Gladek
Duk Monika
Danica Šavrl / Štebirc

Podpisniki listine:

Predstavniki učencev:

Predsednik sveta staršev:

Predstavniki komisije eko projekta:

Župan:

Ravnatelj:

IZJAVA EKO
PROGRAMSKETGA SVETA
ŠOLE ZA DELOVANJE

EKO ŠOLE

Tržič, 25. prosinca 1997

NAŠA NAČELA EKO - ŠOLE:

Ohranjamo običaje, zapiske,
predmete in vrednote
preteklosti za prihodnost;

raziskujemo, opazujemo,
merimo pojave v naravi;

vestno in vztrajno nabiramo
znanje za razlago teh dogajanj;

opozarjamo na nepravilnosti
pri gospodarjenju z naravnim
okoljem in jih po svojih močeh
tudi odpravljamo;

skrbimo za urejenost šolskega in
domaćega okolja;

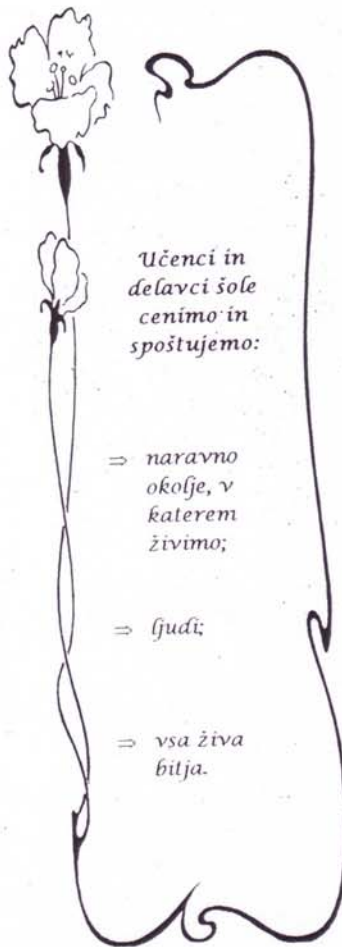
skrbimo za svoje zdravje in
zdravje soljudi;

prizadevamo si za
uresničevanje človekovih
pravic;

cenimo mir, v katerem živimo;

spoštujemo starše, sošolce,
učitelje in ostale ljudi;

spoštujemo drugačnost.

Učenci in
delavci šole
cenimo in
spoštujemo:

⇒ naravno
okolje, v
katerem
živimo;

⇒ ljudi;

⇒ vsa živa
bitja.

Naša načela so sestavni del
vseh dejavnosti šole.
Vključujejo tudi pouk,
interesne dejavnosti ter
druge aktivnosti v šoli in
izven nje.

Za njihovo uresničevanje
smo odgovorni vsi učenci in
delavci šole.

Aktivnosti v okviru tega
projekta usklajuje in
načrtuje EKO - SVET šole.

EKO - SVET šole skrbi tudi
za povezavo z Ministrstvom
za šolstvo, Zavodom za
šolstvo, sprejme pa tudi
zunanja obeležja EKO -
ŠOLE.

PRILOGA C

Publikacija o svečani seji Eko sveta

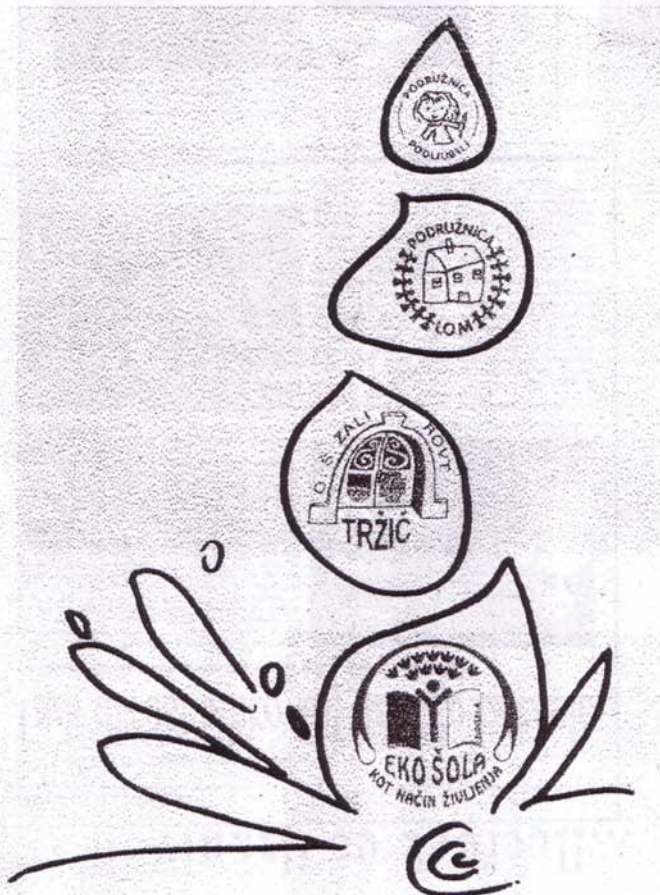

Sreda, 10.marca 1999.

Svečana seja EKO sveta

- ♣ EKO SVET šole skrbi tudi za povezavo z Ministrstvom za šolstvo, Zavodom za šolstvo, sprejme pa tudi zunanja obeležja EKO - ŠOLE.
- ♣ Naša načela so sestavni del vseh dejavnosti šole. Vključujejo pouk, interesne dejavnosti in druge aktivnosti v šoli in izven nje.
- ♣ Za njihovo uresničevanje smo odgovorni vsi učenci in delavci šole.
- ♣ Aktivnosti v okviru tega projekta usklajuje in načrtuje EKO - SVET šole.

**Vodne kapljice združujejo naše simbole, naše delo, nas same...
Nova podoba naše Eko mape.**

EKO ŠOLA - KO SI TRADICIJA IN NARAVA PODAJATA ROKO

NAŠA NAČELA EKO-ŠOLE:

- ♣ Ohranjamo običaje, zapiske, predmete in vrednote preteklosti za prihodnost
- ♣ raziskujemo, opazujemo, merimo pojave v naravi
- ♣ vestno in vztrajno nabiramo znanje za razlago teh dogajanj
- ♣ opozarjamo na nepravilnosti pri gospodarjenju z naravnim okoljem in jih po svojih močeh tudi odpravljamo
- ♣ skrbimo za urejenost šolskega in domačega okolja
- ♣ skrbimo za svoje zdravje in zdravje soljudi
- ♣ prizadevamo si za uresničevanje človekovih pravic
- ♣ cenimo mir, v katerem živimo
- ♣ spoštujemo starše, učitelje in ostale ljudi
- ♣ spoštujemo drugačnost

PRILOGA D

Eko znak Osnovne šole Tržič

